

AARHUS UNIVERSITET

DEN GODE CYKELOPLEVELSE

En etnografi over cykelturismens præmisser, praksis og paradokser

PROGRAM FOR
**BRUGERDREVEN
INNOVATION** |

SYDDANSK **TURISME**

midtjysk **TURISME**

INDHOLD

PROJEKTET DEN GODE CYKELOPLEVELSE	6
TAK!	7
Om forfatterne	7
Fotografer	7
1 - INTRO: MOD EN BEDRE CYKELOPLEVELSE	9
Etnografien og den brugerdrevne innovation	9
Cykelturismens status i Danmark	10
Definitioner og centrale spørgsmål	11
Læsevejledning: de fem delstudier og kapitlerne	12
2 - CYKELTURISTENS SELVBILLEDER OG RATIONALER	15
Den indre rejse	15
Hvem vi ikke er	16
Bevægelse, velvære og selviskhed	20
At cykle er at kombinere	20
3 - DE "HEMMELIGE" OPLEVELSER OG ISCENESÆTTELSEN	25
Adgangsbilletten, de indviede og de uindviede	26
Turismens rolle: fra instruktion til iscenesættelse	28
Oplevelse som proces	29
De socialt betingede oplevelser	30
4 - FØLELSEN AF FRIHED, TRANGEN TIL TRYGHED	33
Det eksplicite fællesskab - kunsten at køre kollektivt	34
Det implicitte fællesskab - den individuelle improvisator	36
Mellem frihed og tryghed	38

5 – FRA VÆRTSKAB TIL INDIREKTE VÆRTSKAB	41
Værtskab som tillid	41
Det forventede og det uventede	42
Værtskabet og komforten	43
Værtskabet og primitivismen	44
Cyklen som social rambuk	46
Indirekte udfordringer i praksis: overnatning, transport, bespisning	47
6 – BERLIN OG DONAU: MELLEM RETLINEDE OG RODEDE RUM	51
Donau-Radweg og Berlin: grundrids	51
Retlinede rum	52
Rodede rum	53
Cykeloplevelser til inspiration	56
7 – OUTRO: EFTER FELTEN	59
Fra kapitel 2: Cykelturistens selv billeder og rationaler	59
Fra kapitel 3: De ”hemmelige” oplevelser og iscenesættelsen	59
Fra kapitel 4: Følelsen af frihed, trangen til tryghed	60
Fra kapitel 5: Fra værtskab til indirekte værtskab	60
Fra kapitel 6: Berlin og Donau: mellem retlinede og rodede rum	60

PROJEKTET DEN GODE CYKELOPLEVELSE

Projektet ”Den gode cykeloplevelse” har til formål at øge omsætningen fra værdiskabende cykelturister til Danmark med afsæt i at udvikle nye brugerdrevne cykelferiekoncepter.

Men hvad kendetegner ”den gode cykeloplevelse”, hvilke delelementer kan den nedbrydes i, og hvilke elementer er der mest behov for at udvikle? Hvordan oplever turisterne fx kontakt til medarbejdere i turismebranchen og befolkningen generelt, og hvordan skal vi mere præcist forstå betydningen af ”det gode værtskab”?

Dette projekt går bagom termerne og sætter sig i brugernes sted. Det undersøger, hvad der kendetegner og former den gode oplevelse, og gransker hvordan turister i praksis opfatter og navigerer forholdet til ”værterne”. Projektet

her søger altså at imødekomme efterspørgslen efter grundig og kvalitativ indsigt og viden, som kan føre til produktudvikling i cykelturismen og kortlægge spørgsmålet om værtskab.

Projektet afsluttes februar 2011 og er blevet til i et bredt samarbejde mellem Aktiv Danmark, VisitDenmark, De regionale turismeuudviklingselskaber, HORESTA, Feriehusudlejernes Branche forening, Campingrådet, Friluftsrådet, Skov- og Naturstyrelsen, Dansk Cyklist Forbund og Aarhus Universitet.

Projektet ledes af VisitDenmark og støttes økonomisk af Program for Brugerdreven Innovation i Erhvervs- og Byggestyrelsen.

TAK!

Selvom dette skrift blot har to forfattere, er det et produkt af en lang række personers, grupper og institutioners indsats. Det præsenterer og analyserer et udsnit af et omfangsrigt datamateriale, indsamlet af et hold af fem feltarbejdere. Den største tak til Line Mogensen, Thorbjørn Ovedal og Stefan Rasmussen for jeres ihærdige arbejde langs de danske, tyske og østrigske cykelstier. En ekstra tak til Line for din dedikerede indsats i organiseringen af vores data og i den gryende analyse, og for kommentarer til det samlede manuskript.

Lars Frølund fra AU Outreach har været en uvurderlig opstrammende og konstruktiv kommentator i skrivefasen, hvor hans ikke-antropologiske blik har sikret, at der blev luget ud i den indforståede fagjargon.

En stor tak til tovholder på projektet Ditte Møller Munch, VisitDenmark, og til de øvrige projektpartnere, for at (forsøge at) holde os fra at køre i grøften undervejs.

På de fem feltdestinationer har vi nydt godt af gæstfrihed og ekspertise fra en lang række turismeaktører, organisationer og enkeltindivider – langt flere end vi kan få plads til at nævne her. Men en særlig tak skal lyde til personalet på Destination Bornholm, Bornholms Velkomstcenter, Sydfyns Turistbureau i Svendborg samt Viborg Turistbureau, for at lade os kigge jer over skulderen og øse ud af jeres lokalkendskab.

Tak til Signe Schou fra Aarhus Entrepreneurship Centre for den grafiske opsætning, og til Søren Thorsøe for korrekturlæsning.

Og sidst, men slet ikke mindst, en gedigen tak til alle dem, det handler om: cykelturisterne. Vi mødte stor velvilje og nysgerrighed for vores projekt "derude", og har forsøgt, på den begrænsede plads, at videreformidle så mange perspektiver og stemmer som muligt. Tak for den

tid, I tog til at tale med os, cykle med os, sortere bagage, føre dagbøger og skrive postkort, og alle de andre ting, vi satte jer til. Det er takket være jeres bidrag – og ikke mindst de skæve af slagsen – at nye initiativer og modeller tager form i den danske cykelturisme.

Alle disse uundværlige indsatser til trods er slutproduktet og dets redaktionelle valg, fravalg, analyser og vægtninger naturligvis vores ansvar som forfattere. God læselyst!

Århus, februar 2010

Mads Daugbjerg & Marie B. Christensen
Aarhus Universitet
Afdeling for Antropologi og Etnografi

Om forfatterne

Mads Daugbjerg er adjunkt på Afdeling for Antropologi og Etnografi, Aarhus Universitet, med forskningsinteresser i turisme, kulturarv og national identitet. Hans ph.d.-afhandling fra 2008 omhandler den historiske slagmark ved Dybbøl i Sønderjylland og spillet mellem national erindring og oplevelsesturisme på stedet. Mads har stået i spidsen for holdet fra Aarhus Universitet i projekt "Den Gode Cykeloplevelse".
E-mail: mads.daugbjerg@hum.au.dk

Marie Bøttcher Christensen er uddannet antropolog fra Københavns Universitet med speciale i turisme (2009). Hun har derudover arbejdet med diverse projekter indenfor turisme, oplevelsesøkonomi og oplevelsesdesign. I "Den gode cykeloplevelse" er Marie ansat som videnskabelig assistent og har blandt andet ansvar for den opfølgende dialog på denne etnografi med de regionale turismeudviklingselskaber.

Fotografer

Mads Daugbjerg, Line Mogensen, Cees van Roeden, Søren Lauridsen, John Woodworth, VisitDenmark

Hærvejen

Hærvejen

LOKAL

4

1 - INTRO: MOD EN BEDRE CYKELOPLEVELSE

Danmark er et af de lande i verden, som har den mest udviklede cykelkultur. København nævnes rutinemæssigt som en af verdens absolut bedste cykelbyer, og ”spioner” fra en række udenlandske storbyer ankommer jævnligt for at hente inspiration til egne udviklingsprojekter. I et nationalt brandingperspektiv kan cyklen betragtes som et kerneprodukt, som rammer noget særligt dansk; et eksempel er pavillonon, som repræsenterer Danmark på EXPO 2010 i Shanghai, hvor cykelstier og københavnske bycykler spiller en hovedrolle. Endvidere rummer eller tilgrænser cyklismen en række relaterede værdisæt og debatter i tiden, såsom CO₂-bevidsthed, trafikal/infrastrukturel omtanke, (folke)sundhed og et behov for ”langsomhed”. Cyklen er kort sagt *in*, som en strøm af politiske og private initiativer og projekter – heriblandt dette – også vidner om.

Men mens Danmark utvivlsomt ligger i top, hvad angår den hverdagslige brug af cyklen, er den danske *cykelturisme* ikke på samme måde verdensførende. Spørgsmålet er: hvorfor ikke? Projektet, som denne analyse er en del af, arbejder med at belyse dette spørgsmål og forbedre cykelturismens vilkår i Danmark gennem brugerdreven innovation. Som grundlag for dette arbejde gennemførtes i sommeren 2009 fem feltstudier blandt cykelturister i Danmark, Tyskland og Østrig med fokus på at indfange brugernes – altså cykelturisternes – *oplevelser*: deres umiddelbare sansninger og erfaringer og de forhold, som påvirker, muliggør eller begrænser ”den gode cykeloplevelse”.

Etnografien og den brugerdrevne innovation

Når vi kalder dette produkt for en ”etnografi”, snarere end for eksempel en rapport, påkalder vi en særlig faglig genre. Inden for antropologien er den kvalitative etnografiske metode hjørnestenen i dataindsamlingen, og termen ”etnografi” benyttes ikke bare som navn for denne særlige metodik, men også til at betegne det skriftlige produkt, som undersøgelsen udmønter sig i. Det er en hovedpointe, at analysen er uadskilleligt knyttet til datamaterialet, og at dette skinner igennem og i høj grad bærer pointer og argumenter. ”Etnografi” skal derfor også signalere, at nærværende skrift er et analytisk kondensat af et tykt og varieret feltmateriale, som blandt andet omfatter:

- et omfattende noteapparat fra fem udvalgte destinationer
- 78 optagne, semistrukturerede interviews med 129 informanter
- 14 korte videoer
- 62 postkort, som vi fik cykelturister til at sende til os efter deres ferie
- 7 dagbøger, ført af turisterne selv
- 400+ fotos
- medieomtaler, artikler, websider, pr-materiale, mødereferater og andet kontekstuel materiale

Det centrale redskab i det kvalitative etnografiske feltarbejde er feltarbejderen selv, som gennem *deltagerobservation* involverer sig og erfarer den verden, hans eller hendes informanter deler. Til forskel fra den kvantitative tradition, hvor videnskabeligheden bygger på en bredere og tilstræbt repræsentativ indsamling af data,

TO PARADIGMER: KVALITATIVE OG KVANTITATIVE KENDETEGN		
	KVALITATIV	KVANTITATIV
VIDENSSYN	Viden er relationel og værdibundet	Viden er objektiv og værdifri
FORMÅL	Gå i dybden for at lære om forbindelser og forståelser - kompleks information om få personer/steder	Gå i bredden for at kortlægge kausalitet og forklaringer - begrænset information om mange personer/steder
HVORDAN	Feltarbejde; dialogiske interviews med åbne svarmuligheder	Spørgeskemaer; stramt styrede interviews med lukkede svarmuligheder
MED HVEM	Informanter - et antal individer, man deler erfaringer med "i feltet"	Respondenter - et repræsentativt udsnit af en allerede kendt "population"
DATA	Specifikke erfaringer - informanters egne ord og beskrivelser	Generelle mønstre - respondenterens svar fordelt på forudbestemte kategoriseringer
FORSKERENS ROLLE	Deltagende observant - forskerens indlevelse er en del af metoden	Registrerende indsamler - forskeren stiller spørgsmål, men er ikke en del af metoden
FORMIDLING	Tekstuel præsentation - fx feltnoter, interviews	Numerisk præsentation - fx grafer, diagrammer, statistik

opererer den kvalitative videnskab i dybden og søger den grundigst mulige forståelse af et afgrænset område eller felt på bekostning af bredden. I stedet for at spørge: "hvor mange har haft en god eller særdeles god cykeloplevelse?" og afrapportere en procentsats, har vi spurgt: "hvad udgør en god cykeloplevelse, for hvilke informanter og under hvilke betingelser?"

Med sit udgangspunkt i informanternes faktiske erfaringer er den etnografiske metode særdeles velegnet som værktøj til *brugerdreven innovation*. Her er kravet netop erfaringsnær viden om brugernes – i dette tilfælde turisternes – motiver, præferencer, praksis og behov. Den antropologiske bottom-up metode er særdeles velegnet til at afdække den enkeltes og den enkelte gruppes oplevelser af sted, rejse og udbytte. Idéen bag vores feltarbejde er kort sagt, at cykelturisterne skal mødes på cykel – eller i hvert fald "derude",

hvor de ferierer. Men "brugere" refererer i denne sammenhæng også til turismearbejdere, både frontlinjepersonel og beslutningstagere.

Cykelturismens status i Danmark

Ovenfor fremstår skellet mellem kvalitativ og kvantitativ metodik absolut og uoverskrideligt. Virkeligheden er ikke så sort/hvid: de to paradigmer kan frugtbart benyttes i kombination. For eksempel kan denne etnografi potentielt benyttes til at forfine fremtidige spørgeskemaer eller andre kvantitative værktøjer, idet den giver indblik i en række spørgsmål og problematikker på brugerniveau, som hidtil har været mere eller mindre uerkendte. Og modsat er vores kvalitative projekt i sig selv affødt af en række kvantitative konstateringer om udviklingen i turismen, som kort skitseres i det følgende.

Dansk turisme har oplevet et fald i udenlandske ankomster siden år 2000, en tendens, som også rammer cykelturismen. Statistiske analyser, blandt andet fra VisitDenmark, viser, at primært danske og tyske turister svigter Danmark. Ofte fremhæves økonomiske argumenter og den globale finanskrise som begrundelser for faldet i turismen. Vores kvalitative undersøgelser er ikke velegnede som grundlag for at be- eller afkræfte denne tese. Det ligger dog fast, at cykelferie for mange er lig med en billigere form for ferie: cykelgæster har generelt et lavere døgnforbrug end andre typer turister. Men da cykelturister typisk opholder sig længere tid på en given destination, forbruger de flere penge samlet set.

Den nuværende strategi for dansk turisme har som en af sine målsætninger at øge omsætningen inden for specialiserede rejser (herunder cykelferier) med 5,5% i perioden 2007-2015. Et centralt kriterium for at vende udviklingen er at kende til de faktiske oplevelser og praktiske problemstillinger, cykelturister står overfor. Feltarbejdet, vi har udført, har til hensigt at komme nærmere en forståelse af denne virkelighed, men det kan ikke stå alene.

Definitioner og centrale spørgsmål

Projektet arbejder med følgende definition af kerneaktøren "en cykelturist": som cykelturist betragtes *en turist, der har cykling som det primære formål med ferien. Turen kan være centreret samme sted eller fungere som rejse mellem flere steder for fritidsoplevelser*. Men især i delstudiet af Berlin, hvor vægten ligger på guidede rundture a 4-6 timer, holder denne definition ikke vand. Alligevel har vi valgt at inkludere storbystudiet som en værdifuld case, hvor turisterne så at sige er cykelturister on/off. Også i de andre delstudier har vi i praksis truffet, fulgt og talt med en del informanter, for hvem cykling ikke var feriens primære formål. Alligevel betegner definitionen ovenfor langt hovedparten af det samlede antal informanter i vores feltstudier.

I projektbeskrivelsen figurerer tre overordnede undersøgelsesspørgsmål og en række underspørgsmål. Det er vigtigt at understrege, at spørgsmålene ikke alene vedrører den etnografiske del, men projektet som helhed – herunder de delanalyser, også af kvantitativ art, som VisitDenmark og andre har gennemført i projektperioden.

PROJEKTETS HOVEDSPØRGSMÅL

1. Hvorfor tager turister på cykelferie i Danmark?
 - a. Hvorfor Danmark?
 - b. Hvorfor cykel?
 - c. Hvad kunne gøre en cykelferie i Danmark mere attraktiv?

2. Hvordan opfattes og praktiseres cykelturisme i forhold til for eksempel
 - a. Delelementerne: Overnatning, bespisning, oplevelse, transport?
 - b. De fysiske og de sociale aspekter?
 - c. Andre ferieformer/turister?

3. Hvad er alternativerne til cykelferie i Danmark?
 - a. Hvorfor tager danskere på cykelferie i udlandet?
 - b. Hvorfor tager tyskere på cykelferie i konkurrerende lande til Danmark, såsom Schweiz, Holland og Tyskland?
 - c. Hvordan og ad hvilke kanaler spiller landenes (Danmarks og de øvriges) produkter, brand images og marketing ind på valget af, og oplevelsen af, destinationen?

De fem feltstudier har taget disse overordnede spørgsmål som deres udgangspunkt, men etnografien her rummer ikke endegyldige svar på alle underspørgsmål. Især "hvorfor"-spørgsmålene i punkt 1 og 3 lader sig vanskeligt besvare fyldestgørende ud fra vores materiale (især hvis man med "fyldestgørende" mener "repræsentativt"), selvom vi naturligvis har spurgt

til motiver, faktorer, valg og fravalg blandt de specifikke turister og grupper, vi har mødt.

I vores afsøgning af kvaliteterne ved den gode cykeloplevelse har spørgsmålsklynge 2 fået mest vægt. Disse spørgsmål søger at afdække de centrale relationer, cykelturismen indgår i, herunder forholdet til ”værterne” på destinationen. Vi er gået til værks ved at følge turisternes konkrete færd, vejledt men ikke dikteret af de udstukne spørgsmål. Nogle af de videre undersøgelsesopgaver, der har vist sig nødvendigt at udforske, er for eksempel:

- Hvordan hænger de forskellige delelementer sammen set fra turisternes perspektiv, og sammen med cykelturismen?
- Hvilke forskellige socioøkonomiske segmenter og livsstilstendenser kan spores i cykelturismen? Hvilke sociale dimensioner har ”den gode cykeloplevelse”, både med hensyn til dem, man cykler sammen med, andre turister, og de lokale?
- Hvordan vægtes og forhandles forskellige og muligvis modstridende interesser og hensyn i praksis? (For eksempel hensyn til økonomi, til økologi og naturbevidsthed, til bekvemmelighed, til de lokale, og til rejsegruppens sammensætning (for eksempel børn)?

Dette sæt af nye spørgsmål er ikke udtømmende, men eksempler på, hvordan vi har arbejdet med at følge og forstå praksisser, værdisæt og beslutninger, som har kunnet iagttages, erfares og diskuteres ude i felten blandt cykelturisterne. Alle vores informanter optræder i denne etnografi under pseudonym.

Løsevejledning: de fem delstudier og kapitlerne

Etnografien her er rammet ind af en intro, som sætter scenen, og en outro, som samler trådene op. Imellem disse finder læseren fem kapitler. Vi har valgt ikke at organisere dem geografisk (for eksempel ét til hver destination), men efter temaer og karakteristika, der går på tværs af delstudierne.

Dog er det sådan, at de to udenlandske delstudier specifikt omhandles i kapitel 6. De øvrige fire (2, 3, 4 og 5) analyserer primært vores danske materiale, som udgør hovedparten af den samlede empiri, men med sporadiske udblik til de udenlandske cases.

De fem delstudier er hver især blevet udført af én person, som har stået for dataindsamlingen og selv deltaget som cykelturist på destinationen i løbet af sommeren 2009. De tre danske feltarbejder fandt sted på Bornholm (udført af Marie Bøttcher Christensen, antropolog), Sydfyn og øhavet inklusive Lolland (Line Mogensen, antropolog) samt Hærvejen langs den jyske højderyg (Mads Daugbjerg, antropolog; koordinator for holdet og feltarbejdet). De to mindre, udenlandske studier udførtes af kandidatstuderende fra uddannelsen i Oplevelsesøkonomi, Aarhus Universitet, og fandt sted langs Donau-Radweg i Østrig (Stefan Rasmussen) og i Berlin, Tyskland (Thorbjørn Ovedal).

Ved udvælgelsen af danske destinationer har vi fokuseret på steder med en vis etableret cykelturisme (i form af ruter, overnatningssteder, regionale og/eller lokale aktører), hvor vi kunne være sikre på at møde en vis mængde cykelturister af forskellige nationaliteter og præferencer i ferieform (camping, vandrerhjem, hotel- og kroferie, pakkerejsende, med mere). Samtidig er der tilstræbt en geografisk spredning i Danmark. Hvad angår de to udenlandske studier, er der tale om motiverede ansøgninger fra studerende, som blev opfordret til at designe deres egne delprojekter i europæiske lande med velorganiseret cykelturisme med international profil.

Etnografien er bygget op om fem kapitler med hvert sit tværgående fokus. Hvert kapitel er bygget op om det, vi kalder en ”hovedrelation”, det vil sige et forhold eller en akse mellem to størrelser, som er central for det pågældende kapitel. I **kapitel 2** er det relationen cykelturist/anden turist, der bærer analysen, og den måde, hvorpå cykelturister forstår og beskriver sig selv som en særlig type rejsende i kontrast til andre – ikke mindst til motorturister. I **kapitel 3** handler det især om

relationen mellem det skjulte eller ”hemmelige” og det iscenesatte eller overfladiske, og om den fornemmelse af adgang til de skjulte regioner, som cyklen befordrer. **Kapitel 4** analyserer relationen eller paradokset mellem frihed og tryghed, som begge viser sig at være nøgleord for cykelturisternes oplevelse: man vil føle sig fri som fuglen, men samtidig have sikkerhed og forudsigelighed i sin ferie. I **kapitel 5** undersøger vi den vigtige relation mellem turister og ”værter”, som har central betydning for cykelturisten, men – hævder vi – på en mere indirekte vis, end man normalt forudsætter, når man diskuterer værtskab i turismen. Endelig sætter **kapitel 6** spot på de to udenlandske destinationer og relationen mellem det, vi kalder retlinede og rodede rum, og det dobbelte behov for begge dele hos turisterne.

Hvert kapitel afsluttes med tre hovedpointer og ét spørgsmål til turismen, som er tænkt som et udspil til diskussion på grundlag af analysen. I den korte outro, der runder etnografien af, samler vi disse hovedpointer og spørgsmål i et forsøg på *ikke at præsentere* en lukket konklusion, men derimod at konstruere et åbent ”afsæt” til det videre arbejde i projektet. Målet er, at etnografien her får værdi som empirisk grundlag og analytisk springbræt til den forestående udvikling af konkrete, nye produkter og tjenester, som kan fastholde den udstukne kurs mod bedre cykeloplevelser i Danmark.

LÆS MERE I:

- Kirsten Hastrup (red.): Ind i verden. En grundbog i etnografisk metode. Hans Reitzels forlag 2003.
- Dave Horton, Paul Rosen, Peter Cox (red.): Cycling and Society. Ashgate 2007.
- Med brugeren i centrum. Casesamling fra Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2009. Kan downloades fra www.ebst.dk
- www.cykel.bornholm.info
- www.cykelfyn.dk
- www.haervej.dk
- www.visitberlin.de
- www.donau-radweg.info
- <http://cykelviden.dk>
- www.cycling-embassy.dk

2 – CYKELTURISTENS SELVBILLEDER OG RATIONALER

At være cykelturist har noget at gøre med "indstillingen", forklarer Jens-Ole. Vi sidder på et af Hærvejens nye herberger og taler over aftensmaden om det særlige ved cykelferie. Han uddyber: "Indstillingen til, om man kommer ud for at være i naturen og opleve naturen, eller om man kommer ud for at sidde med hovedet nede i den stil her" – han mimer en positur som en cykelrytter krumbøjet over sit gedebukkestyr – "og så fremad, og så have et eller andet mål om, at man skal køre 90 kilometer i dag".

Dette kapitel handler om cykelturisternes selvforståelse. Om, hvad der i deres øjne karakteriserer cykelturismen og adskiller den fra andre ferieformer. Det handler derfor også om (selv)definitioner af, hvem cykelturisterne *ikke* er, og om hvordan disse forskelle udtrykkes og erfares. Vi kigger på forskellige gennemgående tendenser og rationaler, som kendetegner vores informanter. Og vi beskriver, hvordan et af cykelturisternes centrale motiver, nemlig jagten på sundhed, balance og velvære, praktiseres i en overraskende "selvisk" form.

Den indre rejse

For Jens-Ole og hans hustru, som for mange andre, er det at være cykelturist ikke bare et spørgsmål om ydre valg af ferieform, materiel og destination. I stedet beskriver de det som en dybere og i høj grad *indre sag*, en bestemt indstilling til livet, til omgivelserne, og til de folk, de møder undervejs. Franske Maurice, som er på cykelferie på Sydfyn,

hævder ligefrem, at cyklister udgør "en særlig race". Jens-Oles kritik af racerrytteren, som intet ser og er besat af at nå sit mål, er en understregning af, at det altså ikke er nok at have sin cykel med. Spørgsmålet er derimod, som han formulerer det, om "man har ferien med, og om man har sig selv med." Det handler om at give sig tid til at glide i ét med naturen og omgivelserne, både fysisk og mentalt. Men det handler også om forventninger til feriens sociale dimension; det at dele oplevelser med andre og sammen etablere nogle midlertidige, fælles rum for meningsfuld fordybelse og ikke bare ræse derudad.

I alt dette er cyklen naturligvis det centrale redskab, og cykelferien forstås som en aktivitet, der kan fremelske etableringen af de ovennævnte meningsfulde rum. Disse lader sig nemlig ikke, ifølge folk som Jens-Ole, indfange og opleve gennem mere traditionelle former for turisme. Ved en senere lejlighed forklarer han om det, han nu kalder "mentaliteten" hos den ægte cykelturist, som han sidestiller med vandreturisten, men derimod stiller i skarp kontrast til motorturisten:

"Jo, mentaliteten, det at være vandrende eller cyklende, eller rytter for den sags skyld, som har bevæget sig over længere afstande, er anderledes end for mennesker, der har bevæget sig i en bil. Jeg tror, at når man har cyklet eller vandret over længere tid, så finder man en rytme og en indre ro af en eller anden

slags, og så vil man gerne snakke med folk. Men jeg synes bare, at dem, man så snakker med, er dem, der også har bevæget sig på samme måde. Og dem, der kommer og er kørt i bil og har været ude og opleve for eksempel Djurs sommerland eller et badeland eller sådan noget – hos dem er der en anden hektisk livsførelse i deres ferie, end der er for os andre, der er på cykelferie.”

I denne passage slås et antal grundperspektiver an, som Jens-Ole deler med mange andre cykelturister. Og som vel at mærke opfattes som intimt sammenflettede: den fysiske, vedvarende bevægelse, den mentale rytme og ”indre ro”, det sociale aspekt – ”dem man snakker med”. Og ikke mindst dem, man ikke snakker med: frem for alt bilisterne.

Hvem vi ikke er

Netop bilturisten er den gennemgående figur, cykelturisterne tegner deres selvbilleder op imod. Igen stikker denne forståelse langt dybere end valg af transportform; det handler om indstilling, mentalitet, livsførelse. Bilturister beskrives som anderledes hektiske, stressede, overfladiske og upassende ”målbevidste” på samme måde som Jens-Oles karikerede cykelrytter. Folk, for hvem målet så at sige helliger midlet. Modsat fremhæves ”midlet” på cykelturen som selve essensen af den gode oplevelse. Som tyske Monika, på cykelferie i det sydfynske, formulerer det: ”Turen er målet. Vi vil ikke hurtigt frem, men vi vil gerne se landskabet og se de små byer og den slags. Se stranden. Og det er ikke godt, hvis vi ikke har tid til at se de andre øer, bare fordi vi skal til Møn. Vi vil gerne se øerne.”

Den gode oplevelse ligger altså ikke ”derude” ved endestationen, eller i et afgrænset rum, som cykelturisterne higer efter at ankomme til. Selve rejsen og bevægelsen er oplevelsen, en pointe vi uddyber i næste kapitel. Derfor hænger totaloplevelsen intimt sammen med selve sansningen undervejs, herunder den fysiske fornemmelse af at bruge kroppen, mærke asfalten,

stigningerne, trætheden. Her forklarer Mette om det særlige ved at opleve Bornholm på cykel og om kontrasten til samme tur i bil:

”Pludselig er luften anderledes, fordi man kan mærke kulden fra vandet, eller – ja, at det er køligere, ikke – og det hører man, eller mærker man, ikke i bil. Havde man kørt i bil, så... ”nå men vi skal til Hasle”: wruuum, så er vi i Hasle! Altså på cykel stopper vi jo, og så står vi og kigger, lægger mærke til, at træerne er blevet anderledes, eller marken er tæt på at blive høstet, og det ville jeg ikke have set i bil. Eller det ville jeg måske nok have registreret, men ikke på samme måde. Altså, det er også det med duften, og vinden, der er mange flere sanser på en cykelferie end på en bilferie.”

Som vi kan se, forklares forskellen mellem cykel og bil ikke bare som en gradsforskel – altså hvor hurtigt man kommer frem, hvor meget man ser, og så videre – men som en radikal væsensforskel i selve måden at erfare omgivelserne på. Sansningerne af naturen, lydene, lugtene og vinden er ikke på samme måde tilgængelige i bil. Bag bilruden ville Mette ”måske nok have registreret” naturindtrykkene, som hun siger, men netop i betydningen nøgtern og visuel registrering. Hvad hun og andre er ude efter, og hvad cykelferien lader til at give dem, er en mere umiddelbar, umedieret og intens sansning af landskabet. Tyske Ella om sin bornholmske cykeloplevelse: ”Ja, med cyklen er det mere intensivt, det går langsommere, man ser mere, det er mere intensivt, landskabet.”

Cykelturister betragter sig selv som en særlig gruppe med et sæt fælles grundværdier, som adskiller sig fra bilisternes. Modbilledet ”bilister” omfatter også campingvogne og de campingpladser, som er målrettet dem. Nikolaj, som er på vej på cykel ned gennem Jylland som led i et længere Europatogt, forklarer: ”Man er måske mere ligestillet her på herbergerne langs Hærvejen. Man kan sige det sådan, at selvom der er flere mennesker på en campingplads, så

FRA MADS' FELTNOTER

LIGESOM MANGE ANDRE danske campingpladser lever denne i høj grad af campingvognsfolket. Mit første indtryk af pladsen, da jeg og min familie ankommer for at indkvartere os med vores cykler og telt, er en overvældende koncentration af campingvogne – med hvad dertil hører af materielle goder som havemøbler, kuglegrillere og fladskærme i forteltene. I alt dette føler vi os underligt fremmede med vores lille cykeltrailer, de let pakkede cykeltasker, og vores intention om at køre videre så snart som muligt. Den uarticulerede, men meget nærværende, kontrast til campingvognsfolket forstærkes af de meget få egentlige telte på pladsen, og de tilsvarende meget få cykelturister. Selvom man på ingen måde er decideret uvelkommen, kan jeg ikke undslippe denne konstante fornemmelse af ikke at høre rigtigt til på campingpladsen. Den er til for nogen andre. Campingvognskulturen og alt, hvad den indebærer, bliver en modpol i min og min families egen fortælling om vores cykelferie. Min selvbestaltede distinktion fra disse "andre" indebærer en række kontraster: pedalkraft kontra motorkraft, letvægt kontra materialisme, nysgerrighed kontra forudsigelighed, mobilitet kontra fastliggere. Jeg føler på egen krop denne diffuse distance til campingvognsfolket, selvom alle dem, jeg taler med, er venlige og gæstfri.

Mest udtalt bliver min fornemmelse af ikke at passe ind, da jeg henvender mig til en af vores naboer på pladsen for at spørge, om jeg må låne et elstik til min luftpumpe. Familien i campingvognen, som sidder over frokosten og snapsen i havemøblerne, giver mig straks og selvfølgelig lov til at slutte min pumpe til og puste min luftmadras op. Det viser sig nu, at min medbragte, elektriske pumpe er af ringe kvalitet, og at den derfor støjer voldsomt, samtidig med at den tager uhørt lang tid om at puste luftmadrasen op. Dette betyder, at jeg nu henslæber 10-15 akavede minutter ved campingvognen, med en brøgende elpumpe fra Kina og med følelsen af at forstyrre familiens frokostseance. Samtidig bliver mit andenrangs udstyr genstand for smilende og overbærende kritik fra vognfolkene: "det var snart hurtigere, om du satte munden til", og "den vi har derhjemme, havde pumpet den op ti gange nu". Hvor beskeden min egentlige indtrængen på campingvognenes domæne end er, efterlader den lille situation mig med en klar fornemmelse af at være trådt ind i et andet land, hvor jeg ikke rigtig har ret, kompetencer eller materiel til at være. Og hvor den ret beset harmløse kritik af mit udstyrs ydeevne for mig kommer til at stå som en dybere kritik af mit valg af ferieform – eller i hvert fald som en bekræftelse af afstanden mellem mig selv og dem med ordentlige elpumper.

er det mere ensomt, end det er sådan et sted som her på herbergerne, hvor der ikke er så mange. Fordi vi her har en fælles... reference." Samme fornemmelse af ikke at føle sig helt hjemme på de vogn-orienterede campingpladser havde vi ofte selv under vores feltarbejde. Feltnoteuddraget på den foregående side er et eksempel på det.

Ned i gear

Cyklingen er i sin grundsubstans mobil: man er på farten, konstant flakkende, pakkende, man etablerer midlertidige baser kun for snarest at rive pløkkene op og drive videre. Man er alt andet end *fastligger*. Al denne flakken kunne tænkes at medføre en følelse af stress, rast- og rodløshed. Men det er slet ikke tilfældet, hvis man skal tro vores informanter. Helt overvejende anskues cykelferien tværtimod som afstressende, beroligende eller ligefrem som en meditativ aktivitet. Som en aktivitet, der så at sige kan bringe én ned i gear.

Jytte, som vi møder på Lolland, fortæller for eksempel, at hun synes "det er dejligt at cykle, fordi man bare fortaber sig i den meditative stemning". Og Axel, en tysk solocyklist omkring de 40, formulerer cykeloplevelsens kvalitet med en engelsk formulering: "rest your mind and move your body". Han siger også, at betegnelsen "meditativ" for ham rammer præcist, hvad cykeloplevelsen handler om, fordi man udfører samme bevægelse mange gange uden at tænke. Ifølge antropologerne Jo Lee og Tim Ingold kan vandring bibringe en lignende balancefyldt sindstilstand i kraft af vandrersens kropslige interaktion med omgivelserne og den måde, han eller hun kan opnå følelsen af at glide i et med naturen på.

Hærvejsruten, som løber fra Viborg til grænsen, og videre derfra til Hamborg, er i særlig grad befolket af vandrere og cyklister, der vægter den spirituelle dimension højt. Det kan ikke overraske, eftersom netop Hærvejen siden åbningen af en række nye herberger i 2008 er blevet markedsført som pilgrimsrute efter sydlandsk forbillede. På herbergerne langs ruten – spartanske, men rene og charmerende landbygninger, hvor man for

80 kroner pr. person kan betale sig fra en nat i sovesalen – mødes vandrere og cykelturister hver eftermiddag efter dagens strabadser. En del Hærvejsfarere, også blandt cyklisterne, beskriver uden at blinke sig selv og andre på ruten som "pilgrimme". For eksempel skriver Henny i sin dagbog: "Morgenmaden tilberedtes og spistes udendørs. Det var ok. Vi snakkede lidt med de andre, og lidt efter lidt gik folk af sted. Jeg fik to kogte æg af en medpilgrim. De var gode til frokosten."

Der er ikke nødvendigvis en udtalt religiøsitet vedhæftet betragtninger som disse. Mange forklarer, at de ikke er troende, men alligevel søger disse rensende eller spirituelle øjeblikke. Danske Nikolaj formulerer det sådan her:

"Det har sådan været en slags afstresning, og bare at tænke på at prøve at koble helt fra og finde ud af, hvad livet egentlig består af. Så man kan vel egentlig godt kalde det en slags pilgrimscyking. Prøve at – hvad skal man sige – sætte mere pris på... en slags simple living. Finde ud af... få tørt hjernen. altså."

Tilsvarende fremhæver en turismearbejder fra Bornholm den personlige udvikling og følelse af velvære, en cykelferie kan afstedkomme: "Turisternes sind kommer i fred og ro, det vil jeg mene - det er meget vigtigt - så er det en god cykeloplevelse. Du kan få tanker på plads, og når de kommer hjem, så er det glade mennesker, som kommer hjem. Stressede mennesker, som tager af sted, og glade mennesker, når de kommer hjem. Det vil jeg mene er afstressende."

Pointer om personligt velvære fremføres ofte som led i en bredere og mere eller mindre udtalt kritik af dagliglivets stress, jag og forbrugerisme. Feltnoteuddraget på følgende side er et eksempel.

Oppakningens mængde opfattes her som omvendt proportional med udbyttet af ferien. Og en beskeden bagage signalerer samtidig, at man har mulighed for nemt at rejse fra sted til sted, og

FRA MADS' FELTNTER

EN AFTEN OMKRING fællesbordet på et af Hærvejens herberger udspinder der sig en diskussion om vigtigheden af at kunne pakke let. Vægten af oppakningen har indlysende fysiske konsekvenser for ens færd, men der er tilsyneladende mere på spil end det. I deres negative syn på dem, som ikke formår at begrænse deres bagage, formulerer disse "pilgrimme" en afstandstagen til "overflodsamfundet" mere generelt. En fortæller, at hans solocykeltur også minder ham om, "hvor meget lort han har" derhjemme, og hvor lidt han/man i virkeligheden har brug for. Og en anden siger, at hun i den grad kan bruge og "lære af" sine vandreoplevelser i sit daglige liv. Det at kunne pakke en bagage, som kun netop indeholder det absolut nødvendige, betragtes som en kunst, og jo mere radikalt, man går til værks, jo stærkere positionerer man sig i den fælles kritik af det omkringliggende "brug og smid væk"-samfund. Som udefrakommende tilhører ved bordet efterlades man nærmest med det indtryk, at jo færre kilo, man har medbragt, desto bedre menneske er man.

at man som cykelturist ikke er bundet til andres luner eller tjenester. Cyklen bliver et middel til individualistisk frihed. Vi uddyber denne higen efter frihed og improvisation i kapitel 4.

Bevægelse, velvære og selvished

Cykling er bevægelse. Fremdriften hviler på rytmisk, konstant, cirkulerende repetition af samme grundbevægelse, og på en vis fortrolighed eller ligefrem samhørighed mellem menneske og maskine. Samtidig er selve det fysiske element – udfoldelsen, anstrengelsen, modvinden, nydelsen ved at røre sig, de ømme muskler og så videre – en uadskillelig del af oplevelsen. I vores materiale finder vi talrige fremhævelser af denne kropslige dimension. Poul, som cykler på Bornholm, udtrykker det sådan her:

”Vi kan jo sige sådan lidt i gåseøjne, at man når at få sjælen med. [...] Er du i bil, jamen så kører du bare sådan halvt bevidstløst rundt og ser det hele. Her har du noget fysisk, du har noget personligt, og du er engageret på en anden måde. Så du har din personlighed med på en helt anden måde på din ferie. Du bliver positiv træt, det er en sommerskiferie, eller sådan noget. Hvor du faktisk også bliver træt om eftermiddagen, og du er mæt i løbet af dagen, ikke?”

Endnu en gang ser vi, at bilismen står for skud. I en bil, forstår vi, er man uengageret, ja ”halvt bevidstløs”, og får ikke sin sjæl eller sin personlighed med på ferie, som når man cykler. At være på ”sommerskiferie” handler om velvære og om glæden ved et sundt og godt liv uden stress og jag. Irske Ben er på linje: ”Jeg synes, der er en bedre følelse af at have udført en præstation, når man har cyklet. Modsat i en bil, hvor man kører, halvt i søvne og ophængt af stress.”

Ben nævner her *præstationen* som tema. Andre er endnu mere direkte i deres fokus på dette. Snarere end at bekende sig til de spirituelle

paroler beskriver de deres tilfredshed som knyttet til følelsen af at have præsteret i fysisk forstand. Et eksempel er Claus, som cykler rundt med en cykelklub, som han følges med hvert år. For ham handler det om at teste, hvor hurtigt han kan cykle, at afprøve, hvordan pulsen opfører sig, og at komme hjem i hurtigste tid. I Claus’ perspektiv giver ”det da ellers ikke nogen mening, for vi kører jo bare i ring og kommer hjem samme sted, som vi starter”. Tilsvarende forklarer Julie, som cykler på Hærvejen, at for hende er antallet af tilbagelagte kilometer centralt: ”Jeg synes bare, det der med at kunne være aktiv og kunne sige: jeg cyklede 300 kilometer på fem dage. Det er da fedt. Vi er bare for seje. At man har fuldført det. Det er nok mest den følelse, der har... det synes jeg er fedt. I stedet for at ligge ved en pool i fem dage”. Hun siger også, at hun ofte glemmer at kigge sig omkring, når hun cykler, fordi hun ”tænker kilometer”, som hun formulerer det.

Her aner vi en modsætning: mellem dem, for hvem langsomhed, indre ro, og en meditativ stemning er kernen, og dem, som jager præstationen, pulsen og kilometerne i benene. Der er tale om to forskellige hovedrationaler, som dog kun sjældent forefindes i helt ren form. Som oftest er der tale om en kombination, hvor den personlige, fysiske udfoldelse opfattes som en kerneingrediens i den spirituelle velvære – som vi så det formuleret hos Poul om ”sommerskiferien” ovenfor.

At cykle er at kombinere

Den enkelte cykelturist er altså ikke kendetegnet ved ét og kun ét rationale. Cykelferien består af kombinationer af forskellige meningsgivende elementer. Et andet eksempel på en sådan kombinatorisk logik finder vi hos et svensk par, der ser cykelferien som en mulighed for at nyde lidt ekstra på deres ferie:

Lisbeth: ”Man kommer jo tættere på naturen og miljøet, når man cykler. Man får rørt sig.”

Mikael: ”Så man kan spise god mad om aftenen. [...] Det er vel det med cyklen, at man

skal kunne få lidt vådt og tørt, lidt at spise og drikke, så cykler man godt [ler]. [...] Lidt fisk og en bajer. For det kan man jo ikke tåle, når man er i bil, men det kan man på cykel."

For turister som Lisbeth og Mikael handler cykelferien også om at få nogle kilometer i benene, men ikke så meget for motionens skyld som for at kunne slappe af med god samvittighed senere. En dansk cykelturist udtrykker det koncist ved sin første lange pause på sin cykelferie: "Se den basse dér, man skal gøre sig fortjent til det!" En sådan logik, hvor cyklingen ses som en forudsætning for senere at kunne forkæle sig selv med en kold fadøl, en kage eller en is, kendetegner mange af vores informanter, især i de sydfynske og bornholmske delstudier, og er desuden fremherskende langs Donau-Radweg. Vi uddyber tendensen i kapitlerne 5 og 6.

Men at konstruere den rette kombination for sin cykelferie kan også være en udfordring. Ønsket om begrænset bagage er ikke altid foreneligt med, hvad man ellers vil. Danske Anja, som er på ferie på Bornholm, er eksempelvis i tvivl om, hvorvidt hun og hendes kæreste ville kunne undvære den anhænger, de cykler rundt med nu, og klare sig udelukkende med cykeltasker:

"Men så tror jeg, man både skal have tasker bagpå og foran, for at få nok plads. Hvis ikke man er meget, meget minimalistisk. Hvis man gerne vil kombinere, at man også kan have en bog med og gå ud og spise om aftenen uden at se herrens ud. Det synes jeg har været en udfordring, det med lige at kombinere, at

man gerne vil bo sammen med civiliserede [ler] mennesker, gå på restaurant om aftenen, og så videre, samtidig med at man egentlig gerne vil have så lidt med som muligt og leve primi-agtigt. Der skal man lige finde en balancegang."

Anja og hendes kæreste holder meget af at være på cykelferie og overnatte i telt, men det er også vigtigt for dem at opleve andet end cyklen. For dem er det væsentligt at have noget "at give sig til", når dagens cykeltur er veloverstået, såsom at lytte til en god koncert eller at spise lækker lokal mad. Velvære spiller en vigtig rolle for dem, men velvære forstået ikke snævert som knyttet til motion eller præstation, men til en bredere forståelse af noget, man kunne kalde "det gode liv".

Det er langt fra overraskende, at vi støder på velværeperspektiver blandt cykelturister. Det, som derimod kom bag på os under feltstudierne, er, at betragtningerne over det gode liv næsten udelukkende handler om *individuel* velvære. Vi havde forventet at møde argumenter om global påpasselighed, bevidsthed om økologi og samfundsmæssig bæredygtighed, om CO₂-fattig turisme, og den slags. I stedet fandt vi næsten udelukkende det, man kan kalde "selviske" velværeperspektiver: glæden ved at gøre det rigtige for en selv og sine nærmeste. Med andre ord: jeg vil gerne nyde livet og have det godt, men hvad samfundet gør, er i bedste fald sekundært. Cykelferie handler om at gøre noget godt for én selv, hvad enten det gode anskues som det primitive og meditative, jagten efter præstation og høj puls, eller at kunne nyde livet efter cykelturen.

AFRUNDING: TRE HOVEDPUNKTER OG ET SPØRGSMÅL

1. At være cykelturist indebærer en række mere eller mindre eksplicitte grænsedragninger til dem, man **ikke** er: frem for alt bilister. Men også for eksempel "fastligere" på campingpladsen eller materialistiske "forbrugere".
2. Mens mange finder nydelse i cyklingens spirituelle eller "meditative" aspekt, er andre mere specifikt båret af ønsket om fysisk præstation eller om at nyde livet og forkæle sig selv. Rationalerne forefindes ind imellem som modsætninger, men oftest i kombinationer.
3. Cykelferien er et rum til at dyrke velvære og det gode liv, men i altovervejende grad i individuel eller "selvisk" forstand. Man tager vare på sin egen og sine nærmestes livsstil og lader de større ideologiske paroler passe sig selv.

Spørgsmål til turismen: Hvilke muligheder og udfordringer medfører cykelturisternes selvbilleder og deres "selviske" velværepraksis for turismen, som skal facilitere deres oplevelser og ferie?

LÆS MERE I..

- Jo Lee & Tim Ingold: "Fieldwork on Foot". I: Coleman & Collins (red.) Locating the field. Berg 2006.

3 – DE "HEMMELIGE" OPLEVELSER OG ISCENESÆTTELSEN

Interviewer: "Så den vej har du bare fulgt slavisk?"

Astrid: "Fuldstændigt, ja. Og det er en meget, meget smuk tur. Det er det. Jeg kører som sælger i forvejen, så jeg kender Fyn, men her kom jeg ud på nogle steder, hvor jeg tænkte "wauw!" Og der ville jeg aldrig komme i bil, det er helt sikkert, også fordi det var sådan noget inde bag ved noget – sådan en rigtig H.C. Andersen-rute. Det var rigtig, rigtig dejligt."

Interviewer: "Så du andre ting, end du ville have set fra bilen? Altså, var det anderledes?"

Astrid: "Det var naturen! Og småbyer, som jeg ikke kendte, ikke også? For Egeskov har jeg været forbi mange gange, men der er sådan nogle småbyer dernede, hvor jeg bare kommer på landevejen normalt, og hvor man skal tage en afstikker og køre derind. Så den har de lagt godt – det er også en rimelig sikker rute."

Astrid fortæller her, hvordan cykelferien giver hende følelsen af at komme ind *bag ved noget*. Hun oplever så at sige at komme bag om destinationens overflade, og hun står ikke alene. Flere andre fremhæver netop indtrykket af at have opdaget eller opnået adgang til hemmelige eller eksklusive steder, netop fordi de har valgt cyklen. Passagen ovenfor er også interessant, fordi Astrid måske uforvarende udtrykker en dobbelthed: selvom

hun beskriver sin oplevelse som en *backstage* oplevelse, er hun samtidig opmærksom på, at cykelruterne er nøje gennemtænkt og iscenesat af turismen: "den har de lagt godt". Hun nyder at komme bagom hovedscenen, men er fuldt ud med på, at afstikkerne ikke er hendes eget påfund. At turen bagom kulisserne så at sige er en del af koreografien.

Man kan opfatte dette som et paradoks: hvordan kan man på den ene side føle, man får adgang til særligt hemmelige steder, og på den anden være bevidst om, at man cykler på nøje udvalgte stier og veje? Men i stedet for at svælge i modsætningen vælger vi i dette kapitel at anlægge en anden vinkel og spørge: hvis den hemmelighedsfulde kvalitet er så stort et trækplaster, hvordan kan turismen så understøtte den – samtidig med, at den er sig sin rolle som koreograf af det hemmelighedsfulde bevidst?

Dette kapitel bygger videre på diskussionen af cykelturisternes selvbilleder og kontrasten til bilismen. Den handler om, hvordan det særlige udsyn på omgivelserne, der kendetegner det at bevæge sig på cykel, hænger sammen med den måde, cykelturister skaber oplevelser på. Hvordan "oplever" man på en cykel, hvilken rolle spiller det "hemmelige", og adskiller dette sig fra andre former for ferieoplevelser? Kapitlet rummer derfor også en grundlæggende diskussion af, hvad vi overhovedet skal forstå ved begrebet *oplevelse*.

Adgangsbilletten, de indviede og de uindviede

Cyklen anskues altså som en slags adgangsbillet til en eksklusiv backstage forbeholdt de få. Modsat bilen, som indkapsler passageren bag glas, opleves cyklen som et middel til en anden, mere eksotisk og mere uspoleret verden. Man finder steder, som synes at være forbeholdt én selv og ens nærmeste. Også selvom man inderst inde godt ved, man ikke er det første vidne i vildniset. Nogen har kørt og tilrettelagt ruterne på forhånd, men man spiller så at sige med på illusionen om det uberørte. Danske Anja forklarer om en særlig oplevelse fra sin cykelferie: "Men der fandt vi faktisk en folder fra Skov- og Naturstyrelsen på den der Rø Plantage. Der var en helt fantastisk vandrerute derinde, og det var jo et totalt uopdaget turistmål, så vi mødte ikke et menneske. Det tror jeg faktisk er en af de største oplevelser, jeg har fået. Netop fordi det var så uopdaget". Igen ser vi paradokset, som tilsyneladende ikke er et paradoks for Anja: en vandrerute, som er indtegnet og mangfoldiggjort i en turistfolder, opleves og fremhæves som "uopdaget".

Ofte hænger de hemmelige pointer sammen med det konkrete forhold, at cyklerne tillader turisterne rent faktisk at færdes ad stier og på steder, hvor andre turister ikke har adgang. På de guidede cykelture i Berlin, som vi vender tilbage til i kapitel 6, er denne faktor meget væsentlig: biler og busser har simpelthen ingen fysisk adgang til mange af de rum, turene dækker. Det tyske cykelfirma spiller bevidst på backstage-tanken; eksempelvis lægges der på en af deres ture særlig vægt på at man på en cykeltur gennem Østberlin oplever bydelen som den virkelig var engang. Ligesom det uopdagede rummer denne "ufiltrerede" cykeltur et løfte om noget autentisk og oprindeligt, og indeholder på indirekte vis også en subtil kritik af (masse-) turismens "filtrerede" facade. Den korte feltnote fra Bornholm på følgende side viser, at også her spiller turismen og turismearbejderne selv en væsentlig rolle i dyrkelsen af de hemmelige og eksklusive bagscenerum.

Når man cykler, har man altså mulighed for at komme steder hen, hvor ikke alle typer turister kan

komme. Dette faktum får mange til at fremhæve deres ferieoplevelser som unikke, eksklusive og som følge heraf som mere indholdsrige end andres. Man taler om at tilhøre en indviet skare af turister eller "rejsende", der oplever andet og mere værdifuldt end dem uden den adgangsgivende cykel. "Der er noget, der hedder turister, og så er der noget, der hedder rejsende, oplevelsesrejsende", som Nikolaj forklarer, uden at behøve uddybe, at han selvfølgelig selv mener at befinde sig i sidstnævnte kategori. I forlængelse af dette lægger mange cykelturister afstand til konventionelle eller "typiske" turistattraktioner. Som Bente og Kirsten om Gudhjem:

Bente: "Jeg synes, der er meget turisme.

Gudhjem er ligesom meget turistpræget."

Interviewer: "På hvilken måde?"

Bente: "Lidt Skagensagtigt. Man har følelsen af, at lige så snart turisterne er væk, så er der ingen mennesker."

Interviewer: "Er det godt, eller er det skidt?"

Kirsten: [lang tænkepause] "Jamen, det er jo lidt skidt, for altså, idéen med at køre sådan her, det er jo altså også at se, hvordan det er, dér hvor man er. Man kigger ind i folks haver, man kigger lidt ind ad vinduerne, når man kører forbi. Det gør man jo, altså! Så det er jo klart, at kommer du til sådan en by, der bare er fuld af turister, så ser du jo ikke, hvordan Gudhjem ser ud. Så det er jo ikke så godt."

I ræsonnementer som disse kan man sige, at det er oplevelsen af *manglende* dybde, eller af *ikke* at kunne komme ned under overfladen, som kritiseres. Kulisserne lugter af kunstighed. I stedet for at opsøge og fremhæve velkendte seværdigheder og lokaliteter hylder mange cyklister det tilfældige, hvor turistoplevelserne er dem, man bumper ind i undervejs – ofte små gratis oplevelser som et modent frugttræ ved cykelstien, en venlig "indfødt", eller ligefrem dårligt vejr. Franske Valérie, på cykelferie med mand og børn, udtrykker det sådan her:

FRA MARIES FELTNØTER

"VI CYKLER VIDERE mod Rønne. Turen går ned ad bakke næsten hele vejen. Vi holder to steder, én gang fordi nogen er en del bagud, og anden gang, bare fordi. Der bliver ikke talt så meget, men turen er hyggelig. Vi har stoppet ved gode steder: inden frokost ved et sted med blåbær, anden gang (pga. punktering) ved et sted med hindbær, og tredje gang ved et sted med kirsebær. Jeg siger, at "det her må jo betegnes som den nye gourmet-rute", hvortil gruppens guide svarer: "Shhh... alle må ikke vide, hvor det er".

"Maleriske ruter er dejlige. Jeg elsker at cykle og se hvad folk sælger, blommer og kartofler. Det er dejligt. Det er vigtigt for mig at se, hvordan folk lever og bor. Jeg kan bare godt lide at kigge på husene, arkitekturen, se på de forskellige slags vinduer. Børnene elsker at kigge – i øjeblikket høster alle. Så der er alle traktorerne og mejetærskerne på markerne. Vi ved ikke noget om høst, vi er byfolk, og i dag så vi en stor lastbil med en stor pumpe, der sugede al kornet op. Børnene elskede det. Det er næsten lige så vigtig en oplevelse som at se et slot eller et museum. At se, hvordan de høstede, og bare opleve naturen. Og det er gratis. Det er omgivelserne, som er gratis. Og omgivelserne er lige så vigtige som slotte og den slags. Og man opdager det på en meget spontan og ærlig måde. For jeg synes ikke, turisme er ærlig. Når man betaler for en oplevelse, bliver den pludselig meget mindre ærlig."

Her udfoldes den kritik af turismens facadeværk og "uærlighed", som vi så antydet hos de berlinske cykeludbydere, fuldt ud. Selvom de færreste formulerer sig så skarpt, fremhæver mange de gratis, uturistede eller (såkaldt) uopdagede steder og aktiviteter. Steder, hvor man kan føle sig alene, heldig og udvalgt. Som en dansk Hærvejscyklist fortæller: "Vi kom igennem de der skove og plantager, hvor der ikke var nogen biler, og hvor vi faktisk følte – eller hvor jeg følte – at denne her vej, det var vores cykelvej."

Kløften til bilismen bliver derfor endnu større: de stakkels bilister kan jo ikke finde hemmelighederne. Hvis man vælger at tage bilen, er resultatet – hvis vi skal følge cykelturisternes rationale – at man aldrig kan komme bag om scenetæppet og opdage det unikke og det uspolerede. Og selv hvis bilisterne befinder sig i samme geografiske rum som cyklisterne, bliver forskellen fremhævet. En dansk turist siger for eksempel: "Jeg undrer mig over, at der er så mange bilister her. De ser ikke noget. Vi snakkede

om, at de bare kører fra sted til sted. Og de ser slet ikke undervejs, hvad der sker, hvordan landskabet former sig".

Turismens rolle: fra instruktion til iscenesættelse

Geograf Kevin Markwell har beskæftiget sig med, hvordan turismens iscenesættelser af naturområder regulerer turisternes praksis på stederne. Iscenesættelserne er med til både at begrænse og skabe oplevelser hos turistene, at udstikke visse muligheder og scenarier og usandsynliggøre andre. Det essentielle er, at turistene selv bliver en del af skabelsen af oplevelserne, fordi de får mulighed for at medvirke i og påvirke, hvad der skal finde sted.

Det er dog ikke så ligetil at "uddelegere" ansvaret for de kreative processer til turistene selv. En turismearbejder fortæller her, hvordan man på den pågældende destination arbejder med at optimere turisternes oplevelsesmuligheder:

Turismearbejder: "I den her afdeling arbejder vi rigtig meget med det, vi kalder tematurismen. Vi har valgt områder, hvor vi synes – for det første er der mange mennesker, der har interesse for det, og der skal ske noget udvikling. Så vi kan få højet døgnforbruget. Eller værdien af oplevelsen. Så de kan få én på opleveren."

Interviewer: "Når I siger 'én på opleveren', hvad er det så...?"

Turismearbejder: "Det er jo alt. Men det kommer jo an på, hvad det er for en ferie. Hvis nu man tager sommerferien – hvis du ikke er på cykel, men er på campingpladsen – måske bruger du rigtig meget tid på at læse en bog – sådan skal det jo også være. Men vi vil også gerne have, at de oplever noget. Så det ikke bare er en charterferie på et hotelkompleks."

Interviewer: "Skal de ud og bruge penge, når de skal have én på opleveren, eller må de godt bare gå en tur i skoven?"

Turismearbejder: "Vi er ikke øvede i at være

ude i naturen. Vi ved faktisk ikke, hvordan vi skal afkode det, vi ser. Det er noget, man er nødt til at træne sig i. Så hvis du kun går tur i skoven, når du er på ferie, så bliver det en dårligere oplevelse, for du ved jo ikke bedre. Men oplevelsen bliver ikke nær så god, som hvis du er bedre til at se, at her er for eksempel en svamp, jeg kan tage med hjem, eller..."

Interviewer: "Og hvordan prøver I så at proppe det ind i tema-turene, for eksempel?"

Turismearbejder: "Det gør vi ved at finde specielle steder, stop på turen, hvor de får lyst til at stoppe."

Interviewer: "Så tanken er, at de skal vide, hvad de ser, før de kan forholde sig til det?"

Turismearbejder: "Ja, netop... eller, de fleste af os skal. Rigtig mange af os skal. Og vi skal blive bedre til at være i naturen. Vi bliver dårligere og dårligere til det i vores hverdag. Vi bevæger os mindre og mindre... der er nogle større udfordringer. Man er jo prisgivet her, fordi der er bakker, og der er variation i naturen, og der er vand og sådan nogle ting. Øjnene ser straks en hel masse variation, men der, hvor der er meget fladt, der skal du dykke lidt mere ned i oplevelsen. Der kan også være en flot natur, bare anderledes. Den er ikke så åbenlys at afkode."

Denne turismearbejder ser en vigtig opgave i at skabe de rette rammer, så turisterne ved, hvad de har mulighed for at opleve i området. Det handler om at åbne de besøgendes blikke op for de små ting, de "specielle steder" og "stop" langs ruten. At klæde dem på til at "afkode" stederne. Alt sammen i en velovervejet og velformuleret stillingtagen. Men når vi sammenholder dette med turisternes egne pointer om det hemmelige og det eksklusive, fremkommer nogle tydelige udfordringer.

For det første: hvordan undgår man at skabe et for instrueret rum, hvor turisten føler sig hensat til et show, og hvor følelsen af hemmelige og selvstyrede oplevelser derfor udebliver – eller hvor turisten føler, "nogen" definerer, hvornår

man skal opleve og hvornår man ikke skal? Med andre ord: hvordan kan turismen opretholde åbenheden, fascinationskraften og potentialerne for udforskning på egen hånd? De situationer, hvor dette lykkes, kan man sige, at turismen formår at gå fra en stram *instruktion* ("sådan skal du kigge på denne mose") til løserer, men dog rammefast *iscenesættelse*, hvor den enkelte turist lades fri til at udfylde og improvisere med rammerne. Balancen mellem instruktion, iscenesættelse og improvisation er ikke let, når man arbejder med mennesker, som vil selv, men som også vil føle, at "nogen" har tænkt på dem og deres velbefindende. Kapitel 4 og 5 handler på hver deres måde om disse tavse, dobbelte krav til frihed og/men tryghed.

Oplevelse som proces

For det andet er det nødvendigt med en endnu mere grundlæggende afklaring, som vedrører selve termen *oplevelse*. Hvis vi kigger igen på interviewpassagen med turismearbejderen ovenfor, handler iscenesættelsen af de gode oplevelser for vedkommende især om de enkelte steder og stop. Men som vi påpegede i sidste kapitel, er turisternes oplevelser ofte ikke specifikt stedbundne: den gode cykeloplevelse erfares sjældent som knyttet til et fastdefineret og afgrænset sted. Derimod er det selve det at bevæge sig og være på farten, der fremhæves. Den gode oplevelse ligger i *bevægelsen* mellem stederne, i den særegne indtagelse af natur, omgivelser og samvær *on the road*, og i cyklistens egen personlige sammenvævning af alt dette. Som vi citerede tyske Monika for i sidste kapitel: "turen er målet".

I det lys er udfordringen for turismen at formå at flytte fokus fra stoppene og stederne til flowet, rejsen, bevægelsen. Det er ikke nok at optimere de enkelte steder eller "oplevelsesrum", som det hedder i et nyt ambitiøst projekt langs Hærvejen. Man må samtidig, og måske i højere grad, tænke selve bevægelsen ind som kernen af cykeloplevelsen. Et mindre stedbundet og ikke så materielt oplevelsesbegreb, mere diffust og nok også sværere at arbejde direkte med. Hvordan kan man optimere en oplevelse, hvis oplevelse skal forstås som bevægelse, glid og nydelsen ved selv

at væve steder og mening sammen?

Oplevelsen er en proces. Den gode cykeloplevelse afhænger af, om man som cykelturist investerer sig selv og sin tid i skabelsen af oplevelser. En oplevelse refererer derfor ikke til et håndgribeligt produkt, som man kan købe sig til eller cykle hen til, men derimod til selve rejsen, bevægelsen, som cykelturisten involveres i. Og oplevelsen er vel at mærke ikke begrænset til nuet, men et sammenkog af før-under-efter: det, der sker *før* afrejsen – pakning, planlægning, og orientering på for eksempel internettet og i brochurer – *undervejs* på selve turen, naturligvis, og *bagefter*, når indtrykkene lagres i form af ferieminder og souvenirs, men også som ømme muskler, udmattelse, appetit, tørst og andre fysiske påmindelser.

De socialt betingede oplevelser

Et ofte overset element, når man taler om oplevelser, er deres indbyggede socialitet. Næsten ingen af de mange turismearbejdere i vores materiale refererer til den betydning, det har for cykelferien, at man er af sted sammen med familie, kæreste eller gode venner, og at man *sammen* skaber de gode cykeloplevelser. I stedet påpeger de typisk de fysiske faktorer, såsom vejenes beskaffenhed, skiltning, sikkerhed og landkort som afgørende for den gode oplevelse. Det er selvfølgelig ikke ensbetydende med, at turismen er blind over for cykelferens sociale dimensioner. Snarere handler det om en opprioritering af relativt håndfaste faktorer, som turismen mest direkte har mulighed for at influere. Alligevel kan det være værd at fremhæve oplevelsens sociale karakter og det helt essentielle "fælles-skabende" grundlag, den hviler på. Naturligvis kan turismearbejdere ikke direkte påvirke, hvem man rejser med, og hvordan man har det sammen i den enkelte gruppe. Men en stærkere bevidsthed om den sociale dimension kan måske føre til overvejelser om mere indirekte muligheder for at forstærke tilbuddene over for bestemte segmenter eller "socialiteter" – for eksempel børnefamilier, pensionister, mountainbikere eller en fjerde gruppe. Rejsegruppen er under alle omstændigheder afgørende. Som danske Ditte siger:

"Det tror jeg da også har noget at gøre med den gruppe, vi har været. at i og med, at man er gået godt i spænd med hinanden, så har der også været en tillid til hinanden, om at der ikke var nogen, der lå og kørte fuldstændig uhæmmet og gjorde andre usikre og sådan noget. Man har taget hensyn til hinanden, og at nogen gerne vil ligge forrest og nogle gerne vil ligge bagerst. Så jeg synes bare, det har været rigtig, rigtig godt."

Rammerne for gode cykeloplevelser sættes altså ikke udelukkende af turismen: sociale interaktioner mellem cykelturister spiller især en afgørende rolle for gode oplevelser på cyklen. Den gode cykeloplevelse må først og fremmest betragtes som en socialt betinget oplevelse, hvor turismen kan influere, men ikke have den altafgørende stemme. Det er derimod de oplevelser, man som turist skaber i samspil med andre aktører, der er essentielle. Med den svenske etnolog Orvar Löfgrens ord: "Vi hverken har eller kan få oplevelser. Vi skaber dem på en yderst personlig måde ved at involvere indtryk, men i den proces benytter vi en stor del etableret og delt kulturel viden og rammer".

Det betyder ikke, at de mere håndfaste oplevelsesfaktorer, som turismearbejderne i vores materiale pointerer, er uvæsentlige. Men det betyder, at de ikke i sig selv sikrer grobund for gode cykeloplevelser. Gode landkort, præcis skiltning og stiernes belægning er vigtige elementer. Og en vis koncentration af interessante steder eller attraktioner er naturligvis et plus. Men det er ikke nok. En omtanke for mere indirekte og måske blødere, sociale grundpræmisser må være til stede. Selvom vi mødte mange cykelturister ved velkendte attraktioner, var det næsten altid sådan, at dét, de fremhævede som kernen i den gode oplevelse, var knyttet tæt til det sociale. Franske Valérie: "Monumenter er ikke et mål. De er bonus, men ikke et mål." Målet er i stedet selve midlet – cyklen – og den oplevelse af bevægelse og flow, cykelferien bibringer én selv og ens nærmeste.

AFRUNDING: TRE HOVEDPINTER OG ET SPØRGSMÅL

1. Cykelturister giver udtryk for en tilfredsstillelse ved at opdage "hemmelige" og "eksklusive" steder, men samtidig er de bevidste om, at "scenen" er sat for dem i form af rutenet, attraktioner, skiltning, turforslag og så videre.
2. Frem for at betragte oplevelser som knyttet til afgrænsede steder eller attraktioner er det nødvendigt at anskue dem som bundet til bevægelsen, processen og sansningen af omgivelserne undervejs.
3. En oplevelse er først og fremmest en social proces. Det er derfor ikke nok at tale om et turistprodukt, eksempelvis en fysisk attraktion, som en oplevelse: det bliver den først, når og hvis mennesker investerer i den.

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan man arbejde med en optimering af iscenesættelsen af cykeloplevelsen, hvis denne må forstås processuelt (knyttet til bevægelse frem for lokalitet) og socialt (afhængig af menneskers egen investering)?

LÆS MERE I...

- Kevin Markwell: "An intimate rendezvous with nature"? Mediating the tourist-nature experience at three tourist sites in Borneo". *Tourist Studies*, 1(39), s. 39-57, 2001.
- Orvar Löfgren: *On Holiday. A History of Vacationing*. University of California Press 1999.

4 – FØLELSEN AF FRIHED, TRANGEN TIL TRYGHED

Anja: "Vi planlægger meget hjemmefra, altså ikke helt hjemmefra, men om morgenen. Jo, så det hele er planlagt, på den måde."

John: "Og når vi tager af sted, så ved vi, hvad vi skal lave."

Anja: "Ja, men ikke da vi tog fra København (...). Jo, du havde nogle ideer om, at vi skulle til Hammershus."

John: "Jeg havde i hovedtræk, hvad vi skulle. Men det blev da ændret noget i forhold til planen. Jeg havde forestillet mig, vi skulle cykle hele vejen rundt. Men det endte jo med sådan en trekantsting."

Anja: "Og så vil jeg sige, at der er nogle flere bakker, end vi havde forventet. Det var hårdere at cykle herovre [...]."

Interviewer: "Det er noget helt andet?"

Anja: "Ja, det er noget helt andet. Så på den måde er det godt, der er kort afstand mellem de større byer. Derfor kunne det også være godt, hvis man kunne få bagagen transporteret."

John: "Ja, det kunne være super duper."

Anja: "[Men] så er man heller ikke så fri. Det er det dér med, at hvis man har sin bagage med, så er man mere fri: Nej, den her campingplads gider vi ikke være på."

John: "Det har også betydet, at vi kunne improvisere undervejs. Det synes jeg har været vigtigt. At vi ikke har skullet beslutte hjemmefra, hvor vi ville overnatte hvornår."

Anja: "Ja, det er vigtigt."

At tage på cykelferie forbindes for mange med en følelse af frihed. Man kan selv bestemme, hvor man skal cykle hen; et telt og lidt tøj bagpå cyklen, og så af sted ud i det blå. Når John og Anja her diskuterer, i hvor høj grad deres cykelferie har været planlagt eller ej, lægger de afstand til den bundne og uimproviserede ferie og hylder "friheden". Men langt de fleste har faktisk planlagt en stor del af deres cykelferie hjemmefra, og de fleste følger en rute eller plan temmelig systematisk: man har brug for en grad af tryghed og forudsigelighed. Alligevel dyrkes idealet om cyklens frihed og den *potentielle* mulighed for improvisation.

Dette kapitel handler om denne "grundspænding" mellem improvisation og tryghed. En essentiel del af cykelferien er chancen/risikoen for at skulle ændre sine planer. Hvordan denne grundpræmis opfattes af forskellige turister i forskellige sammenhænge, og hvordan de agerer i forhold til den, har stor betydning for deres oplevelse. Vi vil derfor i kapitlet sætte fokus på de måder, turismen beforder og faciliterer *dels* følelsen af frihed, *dels* trangen til tryghed.

Cykelferiens rum for spontanitet opleves af mange som en skarp kontrast til hverdagen, hvor man kan føle sig bundet til sin kontorstol på arbejdspladsen og tynget af hverdagens trummerum. Som tyske Helmuth fortæller: "Jeg er lokofører, og hun er kosmetolog, og hele dagen lang sidder vi ned. På ferien er det rart at være aktiv". For mange symboliserer en cykelferie et modbillede til den skemalagte hverdag. En mulighed for at komme ud i det fri og bare opleve hvad end man møder undervejs. Det er derfor heller ikke overraskende, at cykelturismen ofte fremhæves for sin

indbyggede spontanitet: at kunne ”bestemme selv”, ”stå af, når man vil”, køre ”hvorhen vinden blæser” eller ”ud i det blå”. Nedenfor ser vi på varianter af cykelferien, hvor spændingen mellem improvisation og tryghed kommer til udtryk på forskellig vis.

Det eksplicite fællesskab – kunsten at køre kollektivt

Der er dem, der vælger at tage på cykelferie med en organiseret gruppe og en guide, som har planlagt ruten og etaperne på forhånd, kører forrest og i bogstaveligste forstand *viser vejen*. Vi fulgte flere sådanne grupper under feltarbejdet, blandt andet en flok turister på en uges fællestur på Bornholm. På den tur fylder det sociale element meget. Der udleveres ens t-shirts til deltagerne undervejs – gule, naturligvis, som en reference til cykelsportens førertrøjer – og man overnatter på flersengsstuer. Sammenholdet og holdånden er manifest, og deltagerne fremhæver den meget direkte følelse af fællesskab som et stort plus. Nogle havde været med på lignende ture mange gange før, for andre var ønsket om en cykeltur i Danmark endelig gået i opfyldelse. En 63-årig deltager, Poul, forklarer: ”Det er jo samværet, fællesskabet, og det er ikke noget med, at vi skal komme hinanden ved, det er jo ikke det, vi søger. Vi har det jo godt nok i hverdagen, men en anderledes ferie, hvor vi har det godt og snakker sammen på kryds og tværs. Det er jo det. At opleve en anden måde at bo på.”

Man kan sige, at gruppecykelturen giver form og forrang til den samhørighed i ”indstilling” eller ”mentalitet”, som vi har beskrevet i tidligere kapitler. Modsat den individuelle cykelferie, hvor dette fællesskab nok fornemmes som et implicit vilkår, men kun af og til udkrystalliseres fysisk. Her, i gruppen, er cykelferien en måde at møde andre mennesker på. Cyklen bliver den fælles referenceramme, som deltagerne samles om, når de kæmper sig op og ned ad de bornholmske bakker. Men om aftenerne bliver der overraskende sjældent talt om dagens cykeltur; her handler det mere om at slappe af og nyde sin ferie, mens cykelaspektet skubbes i baggrunden. For

gruppeturisterne er hyggen og de delte oplevelser den vigtigste del af ferien. Ikke at selve cykelturene er uvæsentlige – det mærkede vi tydeligt, når vi fulgtes med dem – men om aftenen, når cyklerne er parkeret, er det fællesskabet over kaffe, fadøl og en god middag, der er i centrum. Dagens cykeltur forekommer langt væk. Dette kan hænge sammen med, at gruppen ledes af en guide, der står for den praktiske planlægning: turen og overnatningerne er skemalagt og ude af den enkeltes hænder. Gruppeturisterne fralægger sig muligheden for improvisation, for så vidt angår rutens forløb og etapernes længde. Dette vilkår opleves og beskrives som bekvemt. Én af deltagerne, Ditte, forklarer:

Ditte: ”Jeg tror aldrig, vi vil vælge sådan en tur, hvor vi ligesom vil sige, nu stiger vi ind i bussen, og så kører vi, og så skal vi følge hende med den gule paraply, og hende skal vi følge fra a til b og fra b til c, og sådan noget.”

Interviewer: ”Men er det her ikke lidt det?”

Ditte: ”Nej, det synes jeg ikke, fordi jeg synes, det har været på sådan nogle.. jamen, at man vidste, at turen var sådan, og så synes jeg, den har været fri alligevel. At der har været plads til at samle op. Nu tror jeg ikke, vi har været meget bagud i tid, men at der har været plads til, jamen, en punktering. Det er ikke sådan noget med: hov, nu kan vi ikke nå det! Så selvom den har været sådan i store træk tilrettelagt, så synes jeg, det har været, rigtig rigtig godt.”

Vi ser her, hvordan fornemmelsen af frihed er til forhandling. Man lægger afstand til den stereotype ”paraply-guide”, som man ”aldrig ville vælge”, og fremhæver i stedet programmets og strukturernes bøjelighed. Ikke desto mindre kan den styrede ferieform, hvor man har lagt navigationen i hænderne på andre, også give anledning til manglende overblik og en følelse af ikke at være herre i eget hus. Feltnotepassagen på følgende side er et eksempel på, at vi mærkede dette på egen krop.

FRA MARIES FELTNTER

"VED MORGENMADEN SPØRGER nogle norske cykelturister mig, hvilken rute vi tog fra Svaneke til Rønne, fordi vi ikke kørte langs landevejen. Og det kan jeg ikke sige, jeg kan simpelthen ikke numrene, fordi jeg har haft en guide med. Jeg har ikke lagt mærke til, om det var nummer 10 eller 24 eller noget tredje. Hvorimod måden, min nabo ved bordet fortæller om, hvordan de er kommet hertil, er ved hjælp af de forskellige numre på cykelstierne. Jeg oplever en stor forskel her. Jeg har været del af en gruppe, og der har jeg simpelthen ikke observeret hvilke veje, vi har kørt på. Det føles frustrerende ikke at kunne hjælpe dem, kan jeg mærke, som jeg sidder her. Det, at jeg rigtig gerne vil hjælpe dem, men jeg har ikke rigtig noget kort, og det kort, jeg har fået indtegnet, er ikke særlig detaljeret, så det er ikke til meget hjælp. Så kan jeg huske enkelte ting, vi har set undervejs, men ikke noget, der kan hjælpe andre cykelturister. Jeg tænker, at det kan blive irriterende, når man vil fortælle om sin ferie senere, at man ikke helt ved, præcist hvor man har kørt."

På gruppeturene er guiderens rolle helt central. Med et udtryk lånt fra sociolog Erving Goffman kan vi sige, at guiderne skal besidde ”interaktionsbevidsthed”, det vil sige være i stand til at skabe en stemning blandt deltagerne, så de føler sig som del af arrangementet og ikke blot som publikum til en teaterforestilling. Turisterne må ikke opleve, at de slavisk følger en bestemt plan, og at der ikke er plads til afstikkere. Den dygtige guide formår at give turisterne en vis fornemmelse af frihed og involvering.

Det implicitte fællesskab – den individuelle improvisator

”Vi kan bedst lide at cykle individuelt”, forklarer tyske Carlo, som vi møder langs Donau-Radweg i Østrig. ”Vi kan ikke lide at køre i masser. Det er anstrengende. Og også delvist farligt, når så mange mennesker cykler i en gruppe. Engang kørte vi med en stor gruppe, og alt var rigtig godt planlagt, men også anstrengende. Men det var også en oplevelse.”

Langt de fleste cykelturister, vi mødte under feltarbejdet, var af sted på individuel basis: alene eller sammen med en partner, ven, kernefamilien eller en lille gruppe venner. Denne form for cykelferie står i umiddelbar kontrast til den organiserede gruppetur, hvor en guide fører an og udstikker ruten. En tydelig tendens hos de individuelle cykelturister er at markere sig som ”ikke-turister” eller meget selvbestemmende turister, der ikke ligger under for andres planlægning eller lader sig diktere af for eksempel turistbrochurer eller guider (som vi også så i kapitel 3). Mange har ligefrem en antagelse om, at cykelferierens oplevelser er *ekstra gode*, når de ikke er planlagte. Usikkerhedsmomentet vendes til en charme. Valérie fra Frankrig, som er på cykeltur med mand og børn i det Sydfynske Øhav, forklarer: ”Bare at opdage uventede ting. Vi kan rigtig godt lide bare ikke at vide så meget. Byen her er for eksempel utrolig smuk, og det forventede vi ikke. Vi kan vist godt lide at være uvidende på nogle måder. Bare *bumple along* og opdage ting, frem for at være fuldstændig planlæggende turister og vide alt om stedet.”

For den selvorganiserende cykelturist er potentialet for improvisation et hovedtema. Cykling for denne gruppe er noget meget intuitivt; valgfriheden er en kerneværdi tæt knyttet til motivationen for at vælge cyklen. Friheden fremhæves både som en frihed til at vælge *hvordan* – tempo, intensitet, antal pauser, og så videre – men også *hvorhen*: retning, rute, afstande. Svenske Lisbeth, som cykler på Bornholm, forklarer: ”Man får en totaloplevelse. Du rører dig, du får det bedre med kroppen, sådan så du får det godt, du har gode følelser, man ser meget, man kan stoppe op, man kan være lidt spontan.”

Noget af det, de individuelle cykelturister deler, er altså idealet om improvisation og jagten efter det uventede. Men det slog os, at sådanne idealer meget sjældent udmønter sig i en dristig, spontan praksis. Tværtimod oplevede vi, at når det kom til, hvad folk rent faktisk *gjorde* (frem for hvad de sagde), var de meget *lidt* improvisatoriske. Og ind imellem møder idylliseringen af uvisheden en mur af modsatrettede krav – ikke mindst for dem, der cykler med børn. Feltnoteuddraget på følgende side kan tjene som eksempel på det.

Børn kræver minutøs planlægning. Den del af vores feltarbejde, hvor vi selv (Mads) medbragte egne børn, var kendetegnet ved udtalt og konstant detailplanlægning – bekymringer om vejr og vind, om afstanden til nærmeste overnatningssted, og nødplaner i tilfælde af uheld eller barnlige sammenbrud. Improvisationsrummet, når man cykler med børn, kan ligge på et meget lille sted. Men også folk, der ikke rejser med børn, udviser en stærk afhængighed af landkort og planlægning. Meget få kører bare ud i det blå, men følger langt hen ad vejen de udstukne spor og ruter. Når vi ind imellem vovede os ud på stierne uden for de afmærkede ruter, mødte vi ganske få cykelturister.

Når man så må erkende, at ens tur er planlagt snarere end ”ud i det blå”, foregår det ofte i et lidt beklemt toneleje. At fortælle, at man har fulgt en allerede fastlagt rute, kan ligefrem være pinligt. Astrid, som vi har henvist til tidligere, møder vi på et senere tidspunkt, hvor hun igen fortæller, at hun

FRA MARIES FELTNOTER

"JEG ER NU CYKLET ind til en lille fiskerlandsby, hvor jeg holder nede ved havnen. Der er en lille købmand, hvor en gruppe på tre kvinder og to børn er gået ind for at købe noget i kiosken; is, tror jeg. Solen skinner. De har rigtig meget oppakning med. De har to anhængere plus cykeltasker. De to børn har kun tæpper bagpå deres cykler. De har alle cykelhelme med, som de har ladet hænge på cyklerne, undtagen den lille pige, som har den på inde hos købmanden. Da de alle kommer tilbage til deres cykler, taler jeg med dem om deres cykeltur. De fortæller mig, at de ikke har booket noget overnatning. De cykler specifikt efter naturcampingpladser. De har altså ikke planlagt en decideret rute hjemmefra, men én af kvinderne fortæller mig, at hun har været ude og "rekognoscere" området i bil inden, for at lede efter dem. Så selvom de siger, de ikke har booket nogle overnatninger på forhånd, så har de alligevel planlagt, hvorhenne de har mulighed for at overnatte. En anden fortæller mig, at for hende gør det ikke noget, hvis de farer vild. Men man kan jo så diskutere, hvad de farer vild fra, når de samtidig siger, at de ikke har planlagt turen på forhånd...?"

”egentlig bare har fulgt cykelruterne slavisk”. Hun får det til at lyde som et uheldigt eller kritisabelt faktum. På den anden side forsvare hun det med, at ”der er nok en grund til, at de har valgt at placere ruterne lige nøjagtig der, og det ville jeg da ikke glip af”. Tiltroen til dette lidt ubestemmelige ”de” – autoriteterne, som står bag de udstukne ruter og rammer – er intakt, selvom Astrid måske nok gerne ville kaste mere los.

Mellem frihed og tryghed

Paradokset er altså, at cykelturister *på den ene side* hylder princippet om, at de selv bestemmer, hvad de kan og skal opleve på deres cykelferie og lægger stor vægt på, at man ”kan tage tingene, som de kommer”. *På den anden side* viser det sig, at langt de fleste i praksis kører efter minutøse ruter og detailkort, og med klare mål for, hvor de skal overnatte, og hvad de skal se undervejs. Naturligvis er der nuanceforskelle, og naturligvis er der et vist rum for spontane indfald. I tråd med vores argumentation i kapitel 3 kan man sige, at scenen er sat for turisterne i form af vejnet, attraktioner, skiltning, turforslag og så videre. Men hvilke redskaber og rekvisitter, man så vælger at udfylde scenen med for at skabe sine egne cykeloplevelser, er sjældent forhåndsbestemt. Antropologen Mia Schlichtkrull har påpeget, at en ferie ”kan ses som en social praksis, hvor individer har mulighed for at eksperimentere, men samtidig er nødt til at overholde et allerede fastlagt manuskript”. På en cykeltur kan dette dobbeltspil udmønte sig i, at man vælger at lægge en rute om, fordi vejret har ændret sig, eller måske fordi en café ikke er åben. Planerne revideres efter og tilpasses den lokale kontekst.

Så selvom man gerne vil signalere at man er spontan, så foregår dette oftest under ordnede forhold, typisk gennem ruteplanlægning. Et

eksempel på dette finder vi på Sydfyn, hvor vi møder engelske Mack ved morgenmaden. Da han bliver spurgt, hvilke planer han har for denne dag, svarer han ”jeg har ikke læst mine lektier endnu” og peger ned på guidebogen og kortet. Efter den første tallerken morgenmad begynder han at studere kortet og bogen, og kort tid efter kigger også hans hustru, Sara, med. Guidebogen kommer for Mack og Sara til at fremstå som manuskriptet for deres cykelferie, en slags facitliste. Dagens tur kan ikke begynde, før ruten er udstukket. For nogle er facitliste-tankegangen så stærk, at de føler, de er gået glip af noget, hvis de ikke har fulgt kortet eller anvisningerne til punkt og prikke. Flemming taler for eksempel gentagne gange med en vis fortrydelse om de ”fejl”, han og hans hustru har begået på Hærvejen, når de bare er kørt forbi et sted, som guidebogen ellers anbefalede.

Ideen om, at cykelferie er spontan og fuld af frihed, må nuanceres. Selvom utopien om at køre ”hvorhen vinden blæser” lever i bedste velgående (men netop som utopi), giver det mere mening at betragte frihedstrangen som en trang til selvbestemmelse, til at kunne planlægge sin egen variant af den udbudte rute. Frihed er altså ikke nødvendigvis det samme som spontanitet. I stedet for at tale om frihed, foreslår vi at tale om *valgfrihed* inden for et givent mulighedsrum. Som norske Christian forklarer: ”Og så må man planlægge... selv om man ikke ved alt, hvad man vil gøre, så må man planlægge. For detaljerne bliver så vigtige. Du må tænke på, hvor du skal bo om én nat, om tre nætter. Hvor du skal cykle hen. Hvilken rute, du skal vælge. Når du cykler, er der små muligheder: jeg cykler den vej, nej, jeg cykler den vej.”

AFRUNDING: TRE HOVEDPUNKTER OG ET SPØRGSMÅL

1. En kerne kvalitet ved cykelferien er den oplevelse af frihed og invitationen til improvisation, som følger med: man er sin egen herre. Alligevel er det påfaldende, hvor **lidt** der improviseres med ferien og ruten, når det kommer til stykket.
2. At følges i en gruppe, anført af en guide, indskrænker naturligt nok mulighederne for improvisation. Men den kompetente guide er i stand til at skabe en stemning blandt deltagerne, så de føler sig taget med på råd og ikke slavisk slæbt med.
3. Hvis man i stedet for at forstå "frihed" som en ultimativ "ud i det blå"-frihed tillægger det betydningen **valgfrihed** – det at kunne planlægge og kortlægge sin ferie og rute selv – fremstår turisternes idealer og praksis mindre selvmodsigende.

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan man tænke et "trykt frihedsideal" ind i sine produkter og tjenester og tilbyde et sæt rammer, som gør cykelturisten i stand til at udleve sin trang til valgfrihed uden at underminere det nødvendige grundlag af tryghed?

LÆS MERE I:

- Erving Goffman: Interaction Ritual. Essays on face-to-face behaviour. Pantheon Books 1982 [1967].
- Mia Schlichtkrull: "Ind i kulturen. Turister, performance og iscenesættelser på Bali". I: Inger Sjørlev (red.): Scener for samvær. Ritualer, performance og socialitet. Århus Universitetsforlag 2007.

5 – FRA VÆRTSKAB TIL INDIREKTE VÆRTSKAB

Kære Ven,

Den bedste oplevelse på min cykelferie var...

En færdigpakket tur med flybilletter fra Billund – overnatninger perfekte steder – flotte ruter anlagt på cykelstier hele øen rundt.

Fordi...

Befolkningen er meget flinke. Vi kunne lade cykler med tasker stå – og gå fra det uden at være nervøse for tingene. Naturen er fantastisk. Vi kommer igen – og det bliver også cykelferie.

[postkort fra Bornholm]

Værtskab er et nyt og omsiggribende begreb i den danske turisme. Fra centralt hold arbejder man målrettet på at skole turismearbejdere til det, man kalder ”det gode værtskab”. På danske-vaerter.dk, en platform for dette arbejde, kan man læse: ”en god vært har hjertet med og har fokus på at give gæsten en god, nærværende og autentisk oplevelse af det danske værtskab”. Og videre: ”Værtskab er ikke til at komme udenom, for det er netop i mødet mellem gæst og vært, at vi som destination kan stå frem og tilbyde gæsten en uforglemmelig oplevelse af det danske værtskab”.

Dette kapitel handler om relationen mellem vært og gæst. Det handler om kunsten at få mennesker til at føle sig velkomne. Ingen ønsker *ikke* at føle sig velkomne: dette er et selvindlysende faktum. Men vi vil gerne ned under overfladen og gentænke, hvad vi mere præcist mener med værtskab. Nuancere selve termen, så den ikke kun henviser til det velkendte ansigt-til-ansigt møde mellem

vært og gæst, men derimod til en mindre direkte forståelse af gæstfrihed. Det, vi har valgt at kalde *indirekte værtskab*, fordrer nemlig ikke flokke af smilende servicemedarbejdere, som står på pinde for turisten. Den slags gæstfrihed efterspørges ikke så ofte blandt vores informanter. Derimod handler det oftere om en oplevet *tillidsrelation* til dem, der sætter rammer om cykelturisternes ferie. En oplevelse af tillid, som ikke nødvendigvis påkræver ret mange direkte ansigt-til-ansigt møder, men hvor værtskabet i stedet opleves indirekte, som indlejret i produkter, steder og muligheder.

Værtskab som tillid

Danske Henny forklarer os om den store forskel på overnatningssteder, som hun og hendes mand oplever under deres cykelferie langs Hærvejen. Det drejer sig dels om basal hygiejne og meget varierende udstyr på de nyanlagte herberger. Men mere grundlæggende om, at der er steder, hvor man ”ikke føler sig så velkommen”, fordi det ”går mere op i penge end i herbergstanken”, som hun formulerer det. Især ét af herbergerne skiller sig negativt ud fra mængden. Den pågældende forvalter fremstår for Henny og hendes mand som pengefikseret, distanceret, irriteret og mistillidsfuld. Især det sidste, mistilliden, går dem på. Her beskriver Henny, hvordan en umiddelbart behagelig overraskelse – to ekstra dyner, som parret finder på herbergets sovesal – med ét slag forvandles til en negativ oplevelse:

”Der lå to dyner derinde. Og det var et rigtig koldt og fugtigt rum. Og så tænkte jeg ”juhu”, for vores soveposer er ikke egnede til så koldt et rum. Men

så ved aftenstid, eller nærmest sengetid, så kom [forvalteren] og hentede dynerne. Altså, hun gik derind, hvor vi havde redt op, for det var nemlig bag sådan et forhæng. Og så kom hun ud med dynerne, mens vi sad og spiste. Og så siger jeg: "altså sådan helt ærligt, så har jeg faktisk lagt den dyne hen, fordi hvis jeg nu kommer til at fryse i nat". Jamen det var rigtignok ikke meningen. Det kostede 150 kr., hvis jeg ville have sådan en dyne. Og det samme gjaldt for øvrigt med lagner. Hvis man ikke selv havde lagen med, så kostede det 50 kr. Så jeg er helt sikker på, hun har været inde for at tjekke, om vi havde lagner, for ellers havde vi fået påbud om at købe det."

Situationen er tyk af mistillid. Henny og hendes mand havde bestemte forventninger til herberget, baseret på deres positive erfaringer fra tidligere overnatningssteder. På alle punkter blev disse forventninger brudt. Og den ene uventede positive faktor, som kunne have opvejet lidt af stedets dårlige førsteindtryk – de ekstra dyner – blev eklatant revet væk med henvisning til værtens økonomi. I kontrast til den dårlige oplevelse fremhæver Henny et andet herberg, hvor de havde holdt frokostpause. Et "dejligt sted", hvor der "allerede ude ved vejen står sådan et skilt, at her kan købes øl, sodavand og is". Der var ingen hjemme, men parret købte en øl, kogte lidt vand til kaffe, og lagde betaling i den ophængte kasse, før de cyklede videre. "Altså et åbent sted, hvor man har tillid til folk, at de kan komme og opføre sig ordentligt og betale for det, de bruger, og så efterlade det i pæn stand igen", som Henny forklarer.

Det forventede og det uventede

I interviewet ovenfor kan vi se, hvordan *forventninger* spiller en nøglerolle i relationen mellem værter og gæster. Ligesom den høje (eller blot basale) forventning, som ikke indfries, opleves som en negativ faktor, kan man modsat sige, at den forventning, som *overgås*, ofte spiller en afgørende positiv rolle. Den uventede imødekommenhed huskes, fremhæves og videreformidles. Og vigtigst: den er ikke nødvendigvis afhængig af værtens smilende tilstedeværelse. Det åbne

køleskab ovenfor, eller jordbærbakkerne til salg ved vejkanten, eller computeren som står til fri afbenyttelse – små elementer, som i sig selv har indlejret en "indirekte" omtanke for, og tillid til, gæsterne.

Sådanne indirekte kvaliteter registreres oftest blandt de individuelle cykelturister, som netop er taget af sted med eventyret og det uventede for øje. Som vi allerede har citeret franske Valérie for: "Bare at opdage uventede ting. Vi kan rigtig godt lide bare ikke at vide så meget. Byen her er for eksempel utrolig smuk, og det forventede vi ikke. Vi kan vist godt lide at være uvidende på nogle måder. Bare *bumple along* og opdage ting, frem for at være fuldstændig planlæggende turister og vide alt om stedet." Med andre ord omfatter selve den spontane tilgang til cykelferien, som vi beskrev i kapitel 4, en udtalt søgen efter det uventede. Hos nogen kan man ligefrem tale om en *forventning om det uventede*. Derfor er det vigtigt, at turismen er opmærksom på det, vi kan kalde for randområderne af værtskabet, nemlig de forskellige delelementer, såsom transport, overnatningsmuligheder og proviantering, der alle er vigtige, men indirekte faktorer i værtskabsoplevelsen. Mere om disse sidst i kapitlet.

Når det gælder organiserede pakketure, er cykelturisternes forventninger i sagens natur skruet højere op, hvad angår de formelle og organisatoriske rammer for ferien. En gruppe canadere, som har booket en pakketur på Sydfyn – og understreger, at de har haft en fantastisk tur – fortæller, at de er overraskede over det lave udstyrs- og serviceniveau, de har mødt. Og de er især forundrede over den manglende fleksibilitet, "når noget går galt":

Daniel: "Nogen af os havde forventet en stærkere service-orientering. At når der er problemer, løser de det: når der er en forespørgsel eller klage, tager de ansvar og klarer det. Som den dag, hvor vi skulle have flyttet bagagen – der var ikke megen fleksibilitet. Vi skulle flytte hotel, fordi de kun havde booket enkeltværelser. Men vi skulle

selv flytte bagagen en kilometer. De kunne ikke finde nogen, der kunne køre bagagen derover. Og næste morgen stod der en bil fra hotellet, så de kunne jo godt have kørt bagagen, hvis de havde gidet ringe."

Marc: "Det var et godt hotel og sådan. Men mange ville forvente en højere service end det. Specielt nordamerikanere er vant til et vist serviceniveau, når ting går galt. Men de reagerede dårligt i receptionen."

Daniel: "I Canada ville de have mere autoritet. Der ville altid være to folk på vagt, selv på en søndag aften. Eller de ville kunne ringe efter nogen, der straks kunne komme og hjælpe. Og frontlinjepersonalet ville have mandat til at tage beslutninger selv."

Alice: "Og vi var alt for trætte til at protestere, dengang hun sagde, at vi blev nødt til at gå med bagagen."

Marc: "Der er noget med, at danskere har deres egen måde at gøre tingene på. Og hvis det ikke er godt nok for kunden, så er det kundens problem."

Her ser vi, hvor hurtigt et specifikt, lokalt problem og en oplevelse af brudte forventninger kan føre til uflatterende generaliseringer om "danskere". Men den canadiske gruppe er ikke alene om at sætte fingeren på mangler ved de fynske pakketure. Flere gange erfarede vi, at de arrangerede ture på Sydøstjylland ikke levede ikke op til turisternes forventninger. Hos flere udenlandske turistgrupper, vi mødte her, herskede der generel mistillid til danske udlejningscyklers kvalitet. Modsat blev Frankrig og Østrig jævnligt nævnt som forbilleder, når det gælder kvalitetsudstyr, som man tør stole på inden sin afrejse hjemmefra.

Værtskabet og komforten

Når servicen med bagagetransport fungerer, kan den til gengæld have en meget positiv indvirkning på skabelsen af de gode cykeloplevelser. Som danske Mette på Bornholm fortæller: "Det er fantastisk at have den der servicevogn. Man kunne selvfølgelig sagtens have klaret sig uden,

men jeg synes, det er lækkert, at der er nogen, der fragter bagagen fra sted til sted. Det er nok vor tids luksusønsker, ikke? Det der med ikke at skulle slæbe på en cykeltrailer med ti kilo bagage, det gør da oplevelserne nemmere."

Når man vælger en pakkelse, hvor overnatninger og transport af bagage er inkluderet, handler det om, hvad man ønsker at få ud af sin cykelferie. Mange nyder at cykle hele dagen, men vil samtidig have visheden om, at der står en god hotelseng klar bagefter. At besværet så at sige er forbi for i dag, i forlængelse af vores beskrivelse af "livsnyderne" i kapitel 2. Disse turister går ikke på kompromis med komforten; cykelferie skal være lig med afslapning, hvilket for dem betyder, at de ikke skal besvære sig med at finde overnatninger. Et tysk par på Bornholm har købt en pakkerejse hjemmefra, og deres bagage fragtes nu fra det ene hotel til det andet, mens de selv blot "har ansvar" for at cykle rundt og opleve øen. I et interview med dem kommer vi ind på deres valg af overnatningsform:

Eva: "Når man ankommer [til sit hotel], vil man gerne have noget komfort. Man har brugt hele dagen på at svede, og så vil man gerne have en smule komfort."

Helmuth: "Det er godt med komfort."

Interviewer: "Er det vigtigt for jer på jeres ferie?"

Helmuth: "Ja. Telt: nej, derimod hotel."

Eva: "Ja, netop [ler]."

Helmuth: "Hotel er godt, men nej til telt og heller ikke vandrerhjem."

Interviewer: "Men mange cykelturister bor på vandrerhjem eller i telt..?"

Eva: "Ja, med deres bagage."

Helmuth: "Nej, vi [cykler] uden bagage, kun cyklen. Bagagen er på hotellet."

Interviewer: "Hvordan kan det være?"

Helmuth: "Det er for svært."

Eva: "Det er for svært, man kan ikke tage så meget med, nej, det kan man ikke."

Helmuth: "Nej, dét og så er hotel meget vigtigt."

Eva og Helmuth har bevidst valgt at overnatte på hotel, fordi de efter dagens cykeltur gerne vil "have en smule komfort", og dette er ikke foreneligt med hverken transport af egen bagage eller campinglivet; det vil simpelthen gøre deres cykelferie besværlig og i deres øjne ødelægge den. Canadierne, vi citerede før, er frustrerede, netop fordi de har valgt og betalt for en rejseform, hvor de kan undgå at slæbe rundt på bagagen: det hører ikke til deres opfattelse af, hvad en god cykeloplevelse er. Danske Astrid befinder sig imellem to stole, for som hun selv siger: "jeg nøjes med så lidt som muligt, og det fungerer alligevel. Det kan jeg egentlig godt lide". Hun gider dog ikke det helt primitive og har i stedet fundet et kompromis, når hun overnatter på campingplads:

Interviewer: "Er det campingpladser, du skal bo på de andre steder også?"

Astrid: "Ja, sådan nogle småhytter som dem her. Jeg gider ikke slå telt op. Jeg hader pløkker!" [Ier]

Interviewer: "Det er også ekstra bagage, hvis man skal til at have telt med."

Astrid: "Det gider jeg simpelthen ikke, og jeg har også en alder, som gør, at jeg gerne vil sove på en rigtig madras, altså. [...] Så det vidste jeg, at der ville være det der lille moment af luksus med de der minihytter. Og det er da herligt, at man kan smide tingene ind og så rede sengen op – og der er lys, så man kan ligge og læse en god bog og hygge sig."

For Astrid, såvel som for Helmuth, Eva og canadierne på Sydfyn, er komfortable overnatningssteder uomgængelige elementer i den gode cykeloplevelse. Deres værtskabsoplevelser involverer flere ansigt-til-ansigt møder med turismearbejdere eller "værter", end tilfældet er med de cykelturister, som jagter det primitive som en kvalitet i sig selv.

Værtskabet og primitivismen

For andre er cykelferie nemlig forbundet med idealet om det simple liv, hvor man rejser ud og overnatter selvstændigt og nødtørftigt. Hvor det at fragte sin egen bagage er alfa og omega, og hvor besværet og den fysiske gene er en uadskillelig del af oplevelsen. En oplevelse, hvor netop tilfredsstillelsen ved at være komplet selvhjulpne og overvindelsen af strabadserne står centralt. Ikke overraskende er den indstilling især fremherskende langs pilgrimsruten på den jyske Hærvej. Her bliver cyklingens lidelsesfulde elementer ofte en del af fortællingen om overvindelse og vejen til et renere og mere simpelt liv.

Idealet om det primitive kendetegner mange individuelle cyklister, ikke mindst blandt danskerne, hollænderne og polakkerne i vores feltmateriale. For nogle, herunder de fleste af de polakker, vi traf, bunder den relativt primitive ferieform primært i økonomiske rationaler. Men for mange – også mange velstillede turister – er der andre logikker i spil. Et eksempel på en selvvalgt "primitivisme" finder vi hos Flemming og Anne-Marie, et dansk par i halvtredserne, som cykler på Hærvejen og overnatter på herbergerne undervejs. Med sig har de også et telt, som især Flemming har et særligt forhold til:

Flemming: "Jeg kunne slet ikke forestille mig at tage den her cykeltur og så leve på en luksuskro undervejs. Det ville ligge mig meget fjernt. Det kunne jeg slet ikke forestille mig. Jeg synes ikke, tingene hænger sammen. Der må godt være et samhørsforhold mellem tingene. Jeg kunne slet ikke forestille mig at komme cyklende ind på en kro, og så sove der en nat og sidde i badekar, eller et eller andet, og gå ned og spise. Jeg synes, det ville være helt forkert."

Interviewer: "Hvordan kan det være? Kan du uddybe det?"

Flemming: "Jamen, det er, fordi jeg synes ikke tingene hænger sammen. Altså, at cykle på Hærvejen og opleve naturen, det har ikke en skid med kro at gøre."

Anne-Marie: "Det kunne det jo godt være..."

Flemming: "Ikke for mig. Det er, at det skal være så primitivt som muligt, ikke? Det var ligesom i dag, da vi cyklede, så siger Anne-Marie, da det regner: kunne du forestille dig at slå telt op i det her vejr og sove dér i nat? Så siger jeg: ja, det kunne jeg godt. Jeg elsker at sove i telt, når det regner og er dårligt vejr. Høre regnen..."

Anne-Marie: "Men ikke det telt, vi har med..."

Flemming: "Jo. Hvis teltet er tæt. Nej, det ville ikke genere mig en skid. Jeg ville hellere sove i telt i pisse-øst-regnvejr end ligge på et luksushotel med marmorfliser."

En så flammende forherligelse af primitiviteten er sjældent. Men idealet om den uafhængige og frie rejsende, som på egen krop mærker naturens vold i isoleret og ophøjet ro, lever hos mange cykelturister. Sociologen John Urry har kaldt denne indstilling for det "romantiske turismeblik", kendetegnet ved, at "vægten er på ensomhed, uforstyrrelighed og en personlig, semi-spirituel relation til blikkets genstand". Idealet ligger i tråd med den "trang til frihed", vi beskrev i kapitel 4. Men ofte netop mere som trang og ideal end som udlevet praksis – sigende nok endte Flemming og Anne-Marie med slet ikke at benytte deres telt under ferien.

Jagten efter den primitive og isolerede turistoplevelse er måske særlig vanskelig at forene med en traditionel idé om værtskab. Sat på spidsen kan man sige, at jo færre "værter", primitivisten møder, desto bedre (i betydningen: desto mere isoleret) har ferien været. Men hvis vi anskuer værtskab ikke blot som ansigt-til-ansigt mødet med turismearbejderen, men som en mere indirekte tillidsrelation, er billedet et andet: selvom primitivisterne vil være sig selv og egenhændigt beslutte, hvor teltet skal stå, er de dybt afhængige af de rammer og mulighedsrum, værterne sætter op. Hennys tidligere beskrivelse

af det gæstfri herberg, det "åbne sted, hvor man har tillid til folk", og hvor man kan betjene sig selv, er et godt eksempel på et succesrigt, men indirekte værtskab: værterne sætter rammerne, tilbyder trygheden, og udviser tilliden, men lader de selvstændigt anlagte cykelgæster om selv at udfylde resten.

Cyklen som social rambuk

Pointen om det indirekte værtskab handler mest om turisternes relation til de egentlige turismearbejdere. Men hvad med alle de andre – de lokale indbyggere, cykelgæsterne støder mere eller mindre tilfældigt på undervejs? Det store flertal opfatter lokalbefolkningen positivt, som et ekstra krydderi, der sætter liv i de natur- og billedskønne scenerier, man passerer. Og det er netop her, i mødet med de lokale, at de uventede muligheder og positive overraskelser ofte byder sig til. Som når man spørger om vej og inviteres på kaffe, eller til at plukke blomster i haven, eller lade børnene tage en tur på ponyen på marken.

Flere hæfter sig ved den åbenhed, man selv signalerer ved at cykle, og som gør det nemmere at komme i snak med de lokale. Frank og Eva, et hollandsk par, som er på vej fra Holland til Skagen og retur, forklarer, at de ganske vist er vant til langt bedre skiltning fra cykelruterne i Holland. På den vis er de en smule negativt overraskede over de danske forhold. Men på den anden side "er det ikke så slemt, for så bliver vi nødt til at kontakte folk for at spørge om vej", som Frank formulerer det. På varme dage må de også spørge om lov til at fylde deres vandflasker hos lokale. De bliver altid budt velkommen, og det sker endda, at de får tilbudt mad, når de banker på. Det "gælder alle lande", pointerer Eva, og bakker det op med anekdoter fra parrets tidligere cykelture i England, Tyskland og Ungarn. Danske Laurits har nogenlunde samme iagttagelse, som for ham bliver en del af kritikken af bilismen. "Man kommer nemmere ind på de lokale på en cykel, eller gående, end hvis man kommer i en stor Mercedes og kører ind i deres indkørsel og skal spørge om vej. Altså, det åbner nogle veje at være på cykel, gående, eller måske være lidt nede på jorden."

Cyklen signalerer åbenhed. Modsat campingpladsens selvforsynende vognfællesskab, som har en tendens til at lukke sig om sig selv, inviterer cyklen med sin indbyggede skrøbelighed og nysgerrighed til kommunikation og udveksling. I forlængelse af vores argument om cyklen som billet til det ”hemmelige” Danmark (kapitel 3) kan man sige, at cyklen i mange tilfælde også bliver en *social* rambuk, en dåseåbner for kontakten til lokalbefolkningen.

Indirekte udfordringer i praksis: overnatning, transport, bespisning

I dette kapitel har vi indtil videre beskrevet en række generelle træk med betydning for cykelturisternes ”indirekte” værtskabsoplevelse: en fornemmelse af tillid, hvor turistens forventninger indrammer og influerer det oplevede, og hvor cyklen kan spille en rolle som *social* rambuk. Man kan sige, at alene det at vælge cykelferien rummer bestemte tillidsvalg, forventninger og sociale invitationer. Men hvordan er disse overordnede tendenser knyttet til de helt konkrete produkter og faciliteter, som findes derude? Hvordan er tillid, forventninger og værtskab indlejret eller ikke indlejret i de eksisterende tilbud og foranstaltninger i Cykeldanmark? Nedenfor skitserer vi tre felter eller delelementer i cykeloplevelsen og nogle udfordringer for dem hver især. Det gælder overnatning, transport og proviantering.

Overnatning: Mærkeordningens udfordring

Inden for turismen er man naturligvis klar over, at overnatning spiller en central rolle for cykelturisters ferieoplevelser, hvad enten det drejer sig om hotel, camping eller noget helt tredje. Aktiv Danmark har lanceret mærkeordningen *Cycling Denmark*, som i sin idé synes at rumme mange af de indirekte omtanker, vi har beskrevet. Ordningen handler så at sige om at opbygge tillidsrelationer mellem turister og turismearbejdere på overnatningssteder, turistbureauer og hos cykeludlejere, faktisk allerede inden man som turist er ankommet. Der stilles en række krav til stedet, for eksempel om aflåsningsmulighed for ens cykel, mulighed for at låne cykelværktøj og mulighed for at købe/lave måltider. Men vores altovervejende indtryk

fra felten er, at stort set ingen turister kender til mærkeordningen. Vi erfarede også, at det ikke er særlig klart, hvilke steder der indgår i ordningen, dels fordi selve mærkatet ikke altid er synligt på overnatningsstedet, og dels fordi mange af de fysiske faktorer, der skal være til stede for at stedet kan opnå mærkatet, heller ikke altid var synlige.

Altså et kommunikationsproblem, men også et indholdsproblem, eller et problem om manglende indhold, måske. For ikke alene fandt vi et kendskabsproblem blandt turister, men også – hvad der velsagtens er værre – i enkelte tilfælde en uklarhed om ordningen blandt steder, som rent faktisk selv er certificerede. I et interview med en forvalter af et *Cycling Denmark*-certificeret overnatningssted bad vi vedkommende om at fortælle, hvilke af stedets fysiske faktorer, der gjorde, at det sted var ideelt for cyklister. Hertil var svaret: ”Jamen altså, vi har jo ikke noget – vi har de gode forhold, vi har. Vi har et fantastisk køkken – det har du sikkert set! Det eneste, de skal medbringe, det er en kop og bestik og en tallerken, så er alt andet deroppe. Der er sågar mel og sukker også, som folk lader stå, når de cykler videre, og det er der mange, der har glæde af”. Det skal understreges, at dette overnatningssted uden tvivl lever op til kravene, og de cykelturister der boede der var da også meget tilfredse, men alligevel er det et eksempel på, at der er nogle kommunikationsudfordringer omkring et værtskab bestemt steder i det hele taget er kvalitetsmærket. Vi vil understrege, at episoder som disse hører til sjældenhederne. Ikke desto mindre er det vores vurdering, at det ikke er tydeligt, hvorfor nogle overnatningssteder er mere egnede til cykelturister end andre – ud over, naturligvis, at de har valgt at betale til ordningen. Det er ærgerligt, for parametrene i mærkeordningen hænger indlysende sammen med vores pointer om det indirekte værtskab: det handler om tillid, tryghed, forventninger. Men hvis man som cykelturist – eller endda turismearbejder – ikke er klar over, hvad mærket indebærer, eller at det overhovedet findes, er der lang vej endnu.

Transport: oplevelsen af usikkerhed

Blandt de meget jordnære elementer, som

cykelturister er afhængige af, rangerer forhold omkring transport højt. Ligesom når det gælder proviantering (se nedenfor), spores der blandt vores informanter en gennemgående uimponerethed, og ind imellem en direkte utilfredshed, med forholdene i Danmark. Hvad angår transporten, forstået som mulighederne for at få fragtet cyklen til og fra feriemålet, får det danske kollektive transportnet – tog, busser og færger – jævne til dårlige skudsmål. Vores feltmateriale rummer talrige eksempler på frustrerede cyklister, som har oplevet problemer, usikkerheder og modstridende oplysninger med hensyn til transporten af deres cykler. I DSBs egne tog er det muligt at booke plads til sin cykel, men i mange andre tog og busser lader dette sig ikke gøre. Her kan passagerer håbe, der er plads til deres cykler, men ikke regne med det. Cykeltrailere udgør et særligt problem og kan slet ikke medtages i busser og i en del tog (for eksempel i Arrivas område i Jylland). For dem, som gerne vil medbringe egen cykel til Bornholm, opleves togstrækningen København-Ystad som særlig problematisk; her er meget begrænset plads til cykler. Og Bornholmerbussen fra København medtager slet ikke cykler. I det sydfynske Øhav, hvor færgefart også er et grundvilkår, er hovedindtrykket tilsvarende, at færgerne ikke er gearet til sommerens mange cyklister.

Bespisning: uden mad og drikke...

Et tredje punkt, som utvivlsomt kan forbedres, vedrører bespisning og proviantering undervejs. Rigtig mange efterspørger flere stop på ruterne,

hvor man kan købe en bid brød og noget at drikke. Nogle har oplevet at køre lange stræk uden vådt eller tørt, fordi de havde regnet med at kunne proviantere undervejs, og i enkelte tilfælde har turister oplevet ubehag eller er ligefrem ifølge dem selv "gået sukkerkolde". Det væsentlige er ikke så meget typen af provianteringsmuligheder som alene deres eksistens. Det er simpelthen vigtigt at kunne lokalisere et sted på dagens etape, hvor man kan købe lidt til frokost – en café, en købmand eller blot en gårdbutik. Endvidere efterlyses klare anvisninger på cykelkortene om, hvor man kan proviantere, og – meget væsentligt – om, på hvilke strækninger, man *ikke* kan regne med at kunne det. Et eksempel på vildledende vejledning er, at flere af herbergerne langs Hærvejen anfører "salg af madvarer" som mulighed i deres fælles brochure, men ikke alle lever op til dette – til stor og forståelig skuffelse for de sultne turister, der kører forgæves. En endnu mere basal problematik, som især blev fremhævet på Bornholm, omhandler ikke selve det at mangle et sted at købe mad og drikke, men derimod muligheden for at have et tørt sted at spise sin medbragte madpakke. Som én siger: "En ting, der kan gøre dårlig vejr bedre, det er, hvis man kunne lave nogle af de der pausesteder overdækkede. I dag, for eksempel, kunne vores frokost have været utrolig meget mere dejlig, hvis den havde været overdækket". Nogle få steder findes shelters og lignende specifikke tiltag målrettet turisterne, som vover sig ud i det lunefulde danske vejr, men oftest er man overladt til tilfældighederne og håbet om en tæt trækrone eller en port i den næste

bondegård. En vis systematik, og vel at mærke en skiltet og kommunikeret systematik, efterlyses.

AFRUNDING: TRE HOVEDPUNKTER OG ET SPØRGSMÅL

1. Cykelturister efterspørger ikke så meget ansigt-til-ansigt møder med turismens "værter" som **indirekte værtskab**: en oplevelse af tillid og gæstfrihed indbygget i de konkrete faciliteter og tilbud, uden at "værten" nødvendigvis behøver være til stede.
2. Turisternes forventninger – både de, der bliver brudt, og de, der overgås – er afgørende for oplevelsen af et godt værtskab. For mange rummer cykelturismen en uformuleret søgen efter det uventede, eller ligefrem en **forventning om det uventede**.
3. Der er behov for grundlæggende forbedringer, hvad angår mærkeordningen Cycling Denmark, muligheder for transport af cyklen i den kollektive trafik og proviantering og bespisning undervejs. Det gælder organisatorisk og kommunikativt.

Spørgsmål til turismen: Hvordan udarbejder man konkrete tiltag, der sikrer et forbedret indirekte værtskab – det vil sige tiltag, som optimerer **relationen mellem** værter og gæster – uden at hæmme udfoldelsesmulighederne for individualister, primitivister og dem, der jager det

uventede?

LÆS MERE I...

- John Urry: The Tourist Gaze. Routledge 1990.
- www.danske-vaerter.dk
- www.aktivdanmark.dk

6 – BERLIN OG DONAU: MELLEM RETLINEDE OG RODEDE RUM

Mikkel: "Hvis jeg tog herved alene, så tror jeg godt, at jeg kunne finde på at tage en guidet tur, men det kommer også lidt an på – det er lidt som en charterferie, man er sgu lidt forsigtig, for det kan sgu hurtigt blive sådan lidt spild af tid-agtigt, eller der går for meget Dronning Margrethe eller sådan noget i det."

Mads: "Men altså, jeg tror, at her kan man få nogle ret gode ture, og man kan også sige, jeg vil de her ting her. Og man kan få nogle meget uventede oplevelser, hvis man spørger ind til det."

Vi har indtil nu koncentreret os om tre studier af dansk cykelturisme, som vi mødte den langs den jyske Hærvej, i det Sydfynske Øhav og på Bornholm i sommeren 2009. I dette sidste kapitel af etnografien kigger vi til udlandet, til to feltstudier af cykelturismens vilkår i Berlin og langs den østrigske del af Donau-Radweg. Flere europæiske lande har veludviklede cykelturismenetværk, og en af undersøgelsens udgangspræmisser var en uklar fornemmelse i turismen af, at Danmark kunne "lære noget" af at kigge til udlandet. Kapitlet her viser, at mange af vores hidtidige pointer genfindes i de europæiske delstudier i nye former. Det ridser nogle grundvilkår op for cyklismen på de to meget forskellige destinationer og diskuterer spændingen mellem det, vi kalder "retlinede" og "rodede" rum og oplevelser. Angående læringspotentialer, som de to cases måtte rumme for dansk turisme, peger vi på, at en sådan

overførsel må tage form af inspiration snarere end kopiering: cykeloplevelsernes grundlag kan ikke overføres 1:1.

I åbningscitateret ovenfor diskuterer to danske turister i Berlin plusser og minusser ved guidede cykelture i storbyen. De har valgt ikke at deltage i de guidede ture, men blot leje cykler og være på egen hånd. Angsten for en for styret og retlinet oplevelse tvinger dem til at undsige konceptet, selvom Mads lufter muligheden for, at turene måske ikke er så lukkede igen. Det uventede og selvbestemmelsen – muligheden for at skabe sin egen oplevelse – fremhæves som afgørende. Oplevelsesrummet må være åbent og friste med muligheder for skæve, uordentlige og personlige vinklinger, hvis det skal opleves attraktivt. Som vi skal se i de to korte rids over delstudierne, der følger, er denne åbenhed til stede i varierende grader og former i Berlin og langs Donau.

Donau-Radweg og Berlin: grundrids

Donau-Radweg er lokomotivet i den østrigske cykelturisme og udgør, som navnet antyder, en *cykelrute* langs Donau, fra flodens udspring i det sydlige Tyskland til dens udmunding i Sortehavet. I alt 2875 km fordelt over ni lande. Cykelruten er en del af det europæiske cykelnets rute 6. Feltstudiet her koncentrerer sig om den østrigske del af ruten, der strækker sig fra Passau til Wien. Til forskel fra flertallet af de danske cykelruter er Donau-Radweg netop en cykelrute, som kun meget sjældent deler asfalt

med bilister eller andre trafikanter. Til gengæld har man her selskab af langt flere cyklister end i Danmark – man er sjældent alene – og ruten har som sådan en langt mere ”masseturistisk” profil. Det velorganiserede apparat omkring den østrigske rute er i et højere gear end herhjemme; organisationen og kommunikationen omkring booking, cykeludlejning, overnatning og bespisning er simpelthen på plads og opleves mindre problemfyldt end i Danmark. Det velorganiserede og masseturistiske feel betyder dog også samtidig, at den isolerede oplevelse af ensomhed, stilhed og vildnis udebliver. Man er i trygge hænder, men ikke i samme grad på egen hånd, som når man færdes i et hjulspor langs Hærvejen eller på en bivej på Bornholm. Der levnes færre muligheder for de ”rodede” eller ”uordentlige” oplevelser.

Cykeloplevelserne i Berlin adskiller sig i grundsubstansen fra de øvrige feltstudier, fordi der her er tale om guidede cykelture i den tyske hovedstad. Vi har fulgt en af Berlins cykeloperatører, som udbyder en håndfuld forskellige rundture af 4-6 timers varighed med tysk- eller engelsksproget guide. Deltagerantallet ligger på 7-15 turister pr. tur. I dette delstudium har delelementer som overnatning og bespisning ikke været undersøgt i så høj grad som på de øvrige destinationer; fokus har i stedet ligget på selve cykeloplevelsen på de primært historisk orienterede temature samt på, hvordan turister helt konkret oplever det at bevæge sig rundt på cykel i en storby.

Retlignede rum

Selvom de to udlandsstudier adskiller sig grundlæggende fra hinanden i deres geografiske rammer og opbygning, har de det til fælles, at de begge indeholder en stærk grad af organisering: man ved, hvor man er, og man ved, hvad man skal. Enten fordi ruten er veltilrettelagt og nem at følge, som ved Donau, eller fordi man følger i baghjulet på en guide i Berlin. Begge dele sikrer, at man ikke farer vild. Dette står i kontrast til den ofte fremhævede kvalitet i vores danske materiale, som har med improvisation at gøre:

glæden ved selv at finde vej, fare vild og følge sine indskydelser – også selvom vi har understreget, at dette ”frie” ideal ofte ikke udmønter sig i praksis. I de østrigske og tyske delstudier synes idealet om frihed og selvbestemmelse altså umiddelbart at have mere trange kår.

Langs Donau og i Berlin synes mulighederne for spontanitet kort sagt mere begrænsede, i hvert fald hvis vi forstår spontaniteten som knyttet til det at finde vej og kortlægge sin egen rute. Donauruten er simpelthen så entydig og selvforklarende, at man sjældent har brug for et landkort: valget består grundlæggende i, om man vil følge floden den ene eller den anden vej. Det, at man kører på en cykelsti uden forstyrrende motortrafik, gør oplevelsen nemmere, men også mere forudsigelig og uden overraskelser. Upåklagelig skiltning og meget få potentielle afstikkere uden for byerne trækker turisterne af sted i et velsmurt østrigsk sceneri. Trods de markante scenerier og bjerglandskaber langs dele af ruten er Donau-Radweg meget flad – den løber jo langs floden – og spisesteder og beværtninger ligger tæt. Mange holder flere pauser undervejs, ofte over en fadøl, et glas vin eller et lille måltid eller en snack. Det at hygge sig i pauserne synes for mange at være en hovedprioritet. Ruten kan, hvis man vil, gøres til en slags gourmet-rute, hvor man opsøger og besøger vinmarker, abrikoslunde og kroer med lokal mad.

Langs Donau er cykelturismen tydeligvis et kerneprodukt og ikke et biprodukt i periferien af andre turismegrene. I kontrast til John Urrys ”romantiske” turistblik, kendetegnet af den enkeltes isolation i naturen, som vi omtalte i sidste kapitel, kommer turisterne langs Donau tættere på det, Urry kalder det ”kollektive” blik, som påkræver et større antal mennesker – turister som én selv – for at oplevelsen så at sige lykkes. Den oftest forekommende cykelturist på Donau-Radweg er frem for alt livsnyderen, som vi introducerede i kapitel 2. Det er en person, der værdsætter turen, selskabet og serveringen langs den ikke alt for udmattende rute. Flertallet af cykelturisterne langs Donau hylder en tilbagelænet livsstil, hvor

velvære ikke knyttes til præstationsaspektet og den simple eller ”primitivistiske” ferieform, som trives i Danmark. Langs Donau er der aldrig langt mellem snapsene.

Hvis Donau-Radweg altså fremstår som et veldegnat, retlinet maskineri, kommer oplevelserne på de berlinske gruppeture tættere på det, vi med en positiv betoning kalder det ”rodede” rum. Dette kan lyde paradoksalt, eftersom man her i udgangspunktet kører i flok, efter en guide, som dikterer ruten og sætter dagsordenen. Som sådan er det ”masseturisme”, om end i meget lille skala. Alligevel betragter cykelturisterne i Berlin sig som alternative eller ”anti-masse” turister, og som vi har set før, bygger dette selvbillede især på kontrasten til de motoriserede turister. Norske Jonas forklarer for eksempel, at ”cykelturister har en fantastisk måde at opleve ting på. De kommer på flere ekskursioner, og du ser mere, end du ville gøre, hvis du var på en bustur, hvor du ikke kommer i nærheden af tingene”. I modsætning til Donau-rutens nemme og selvforklarende karakter udgør storbyen Berlin et komplekst, indviklet, uoverskueligt og risikofyldt rum. Men også et rum, hvor hemmelighederne og historierne snart sagt står i kø, og hvor åbningen af disse rum og ruter – i hvert fald, hvis man kun har en eftermiddag til at finde dem – opfattes som afhængig af en kyndig guide. Med andre ord betragtes den retlinethed, som guiden repræsenterer, typisk som en nødvendig tæmning af et vildtvoksende og uoverskueligt storbyrum.

Rodede rum

Når danske Mikkel i Berlin, som vi så først i dette kapitel, udtrykker sin bekymring over, at de guidede ture ”er lidt som en charterferie”, og at der ”går for meget Dronning Margrethe eller sådan noget i det”, formulerer han sin angst for at blive dirigeret for meget. At oplevelserne bliver for iscenesatte, jævnfør vores analyse i kapitel 3 af de ”hemmelige”, men iscenesatte rum. Men modsat Mikkel og Mads er det gennemgående billede fra Berlin, at turisterne rent faktisk *tilvælger* cykelsightseeing for at komme bagom det mest masseturistede. Cyklen opfattes netop

som en slags adgangskort til en hemmelig verden. En verden fuld af små, uventede oplevelser, og vel at mærke oplevelser, som er uden for rækkevidde for de uindviede, først og fremmest de motoriserede masseturister. Og mange af de stier og strækninger, man tilbagelægger med guidet cykeltur i Berlin, er helt konkret umulige at nå i bus eller med bil.

Den generelle oplevelse af de guidede ture er positiv. Især opstår succeserne, når dynamikken mellem guide og gruppe bevirker, at der skabes en fornemmelse af intimitet og af, at oplevelsen bliver til i dialog og fællesskab. Som guiden Anika beskriver: ”Når folk spørger rigtig meget, så får man noget nyt ud af det. Og det er selvfølgelig nemmere, når det er en lille gruppe, måske kun otte mennesker, så bliver det næsten familieagtigt.” Set fra turistens perspektiv forklarer tyske Gottlieb: ”guiden skal være god til at kommunikere informationerne og også gerne på en afslappet måde”. Når turen defineres i fællesskab og udveksling mellem engagerede turister og reflekterede guider, opleves en tydelig merværdi i forhold til traditionel sightseeing.

Helt centralt i oplevelsen af en guidet cykeltur i Berlin står den anderledes fornemmelse for byens rum, sammenhæng og fletværk af gader, stier og steder, som cyklen befordrer. Som Mads forklarer:

”Vi har besluttet os for, at den her gang, der cykler vi rundt i Berlin og får den der oplevelse af byrummet og det at bevæge sig gennem byrummet, kontra det at tage S-bahn og U-bahn, for det er så let. I U-bahnen får man ligesom en anden slags oplevelse af det der med at gå fra et sted og ned i jorden – og oplevelsen af at komme op et nyt sted, men man får ikke fornemmelsen af at køre igennem byen oppe. Det er en anden slags fornemmelse, kan man sige”.

På cyklen væver man så at sige storbyen sammen på en anden måde. Et storbyrum, som fremstår og erfares anderledes, end hvis man oplever storbyen som knudepunkter forbundet ad underjordiske

baner. Og denne sammenvævning bliver vigtigere end de klassiske superattraktioner. Som en deltager proklamerede på en af turene: ”drop Checkpoint Charlie, det er meget sjovere at komme rundt og se de her lidt mere skæve steder, dem havde vi jo aldrig fået set ellers. Checkpoint Charlie kan vi jo sagtens finde selv”. Her ser vi trangen til de uofficielle eller hemmelige oplevelser og til at komme ned under overfladen på turistbrochurernes Berlin. I den tyske hovedstad, med dens millioner af indbyggere og tusinder af gader, stræder og smutveje, betragtes guiden som den nødvendige stifinder, hvis de små eksklusive enklaver skal lokaliseres – især, når det skal nås på fire timer. Når det lykkes, har guiden og deltagerne talent og held til at skabe fornemmelsen af et fælles, intimt og åbent projekt. Hvor guiden bliver en nødvendig, men diskret stifinder gennem byens rodede rum.

Ved Donau synes der umiddelbart længere mellem de ”hemmelige” oplevelser. Her er ruten i den grad iscenesat, og det er vanskeligt at bryde ud af de naturskønne og orkestrerede kulisser, i det mindste så længe man er i sadlen. Langs ruten findes et væld af overnatningssteder, fra luksushoteller til mere ydmyge Bed-and-Breakfast pensionater. Dog er der stort set ingen campingpladser langs hovedruten og tilsvarende få turister, som medbringer egne telte. De skæve steder og uventede forbindelser finder vi først for alvor dér, hvor man stiger af for at overnatte, især blandt underskoven af private pensionater. At blive indkvarteret kan visse steder nærmest føles som at blive en del af familien, for ofte er der ikke mange værelser, og det er måske familiefaderen selv, der står for morgenmaden. Svenske David på tur i Østrig fortæller, at overnatning ”skal føles rigtig. Hvis ikke det føles rigtigt, cykler vi videre og leder efter et nyt sted”. Den ”rigtige” overnatning handler for ham om en følelse af gæstfrihed og ærlighed og forbindes især med de mange små private gæstgivere. Oplevelserne af en rodet *backstage* er ikke så lette at lokalisere langs hovedfærdselsåren, men må søges i pauserne, overnatningerne, eller ved at trække helt væk fra den befærdede flodroute.

Selvom ”friheden” har trange kår ved Donau, når

den forstås som friheden til at sammensætte sin egen rute, er *valgfriheden* i den grad til stede, når det handler om overnatning og bespisning. Som David forklarer ovenfor, kan man altid bare køre videre, hvis ikke det føles ”rigtigt”. Det rigelige udbud af overnatningsmuligheder i alle prisklasser bibringer cyklisterne en ubekymret indstilling og overflødiggor på sin vis detailplanlægningen: der er ikke grund til at frygte at stå uden tag over hovedet. Måske af samme grund rejser så få med egne telte; der er ikke brug for den ekstra ”forsikring”, som teltet for mange danske cykelturister udgør, hvis nu der ikke skulle være plads på vandrerhjemmet.

Donau-Radweg er utvivlsomt mindre ”rodet” end Berlin som cykeldestination, på godt og ondt. Nogle hylder den tilbagelægnede, lokale og genkendelige stil langs den østrigske rute. Tyske Carlo forklarer:

Interviewer: ”Hvad er vigtigt, når I vælger overnatning?”

Carlo: ”Jeg vil sige: hyggen. I udgangspunktet må det gerne være ved en familie. Vi har tre pensionater eller kroer, hvor vi praktisk talt er stamgæster. Det betyder, at de allerede kender os.”

Den velorganiserede og velregulerede Donau-Radweg får gode vurderinger og rosende ord med på vejen fra langt de fleste turister, vi har truffet. Men for den, som er anti-masseturist, som søger eventyret og det uventede og selv vil hugge sig vej gennem vildnisset, kan den østrigske rute trods alle kvaliteterne virke flad og næsten kedelig. Her er Donau-Radweg ikke det oplagte valg. På den anden side kan den høje koncentration af cykeludlejere, spise- og overnatningssteder og den måde, de fungerer sammen på og supplerer hinanden, kun fremstå som et mønstereksempel på en velsmurt og velbesøgt værtskabsmaskine.

De to geografer Claudia Minca og Tim Oakes har beskrevet, hvordan megen turisme resulterer i en ”paradoksal oplevelse af *ordnet uorden*”. Selvom det kan virke absurd at tale om ”ordnet uorden”,

fanger udtrykket ret præcist det, som mange cykelturister – danske som udenlandske – stræber efter: en kombination af retlinede rammer med og potentialer for ”rodede” overskridelser af disse rammer.

Cykeloplevelser til inspiration

Vi har nu diskuteret de to udenlandske destinationer og deres respektive balancer mellem retlinede og rodede oplevelsesrum. Det tilbageværende spørgsmål er, hvorvidt man kan ”lære noget” af disse succesrige internationale destinationer. Og hvis ja, *hvordan* skal vi så lære af dem? I indledningen af vores etnografi skrev vi, at Danmark taber ”cykelferie-andele” til andre lande i Europa. Det kunne være fristende at drage den konklusion af dette, at så må de andre gøre noget rigtigt, som vi her i Danmark ikke er med på. Det er meget almindeligt inden for turismebranchen at benytte sig af benchmark-analyser og lister over ”best practices” til at lave sådanne sammenligninger. Disse analyser er vigtige at kende, men risikoen kan være, at man ved at læne sig op ad det velkendte kan glemme det innovative. Vi ser hvad andre gør, og eftersom det er en succes for dem, må det være den samme vej, vi skal følge. Men hvor kommer den brugerdrevne innovation ind henne, hvis man tager for givet, at nogle andre allerede har løsningen?

Når projektet ”Den Gode Cykeloplevelse” er orienteret med udgangspunkt i brugerdreven innovation, er det essentielt, at brugerne, altså turisterne og turismearbejderne, ikke negligeres. Med andre ord handler det om at skabe nyt med udgangspunkt i, hvad der er muligt inden for den givne destination. Selvom Donau-Radweg og de berlinske cykelture indeholder en række uomtvistelige kvaliteter, er analysen ikke tænkt

som en opfordring til at kopiere men til at lade sig inspirere. Både fordi de geografiske vilkår naturligvis er dybt forskellige, men især fordi utallige forskellige faktorer spiller ind, når en cykeldestination som Donau-Radweg fungerer, som den gør. Tanken om brugerdreven innovation fordrer, at turister og turismearbejdere involveres i udviklingen af nye cykelturisme-produkter, og at de samtidig gøres opmærksomme på, at deres involvering er vigtig for, at den fremtidige cykelturisme i det pågældende område kan forbedres.

Den britiske tænketank *Innovation Unit* har lanceret begrebet ”next practice”, som til forskel fra best practice-analyser er orienteret mod fremtiden og det, der (endnu) ikke findes. Her handler det om at tænke fremad, nyt og også ind imellem vildt og risikovilligt. Og frem for alt må nyskabelser tage afsæt i brugernes verden frem for beslutningstagerens. Som sådan er logikken selvfølgelig sammenfaldende med idéen om brugerdreven innovation. Og med sin indbyggede udforskningstrang, risikovillighed og søgen efter det uventede, som vi har understreget undervejs i vores etnografi, matcher cykelturismen om noget behovet for *next practice*. Altid på vej til det næste.

Med andre ord: når bestemte destinationer fremhæves som fremragende eller ligefrem ideelle cykeldestinationer, kan man ikke deraf slutte, at det er måden at organisere cykelturisme på. Det har været en bærende idé ikke bare i dette kapitel, men i etnografien som helhed, at der er utallige måder at opleve på. Af den grund må ”Den Gode Cykeloplevelse” omdøbes til en flertalsform: det handler om at skabe grobund for *de gode cykeloplevelser*.

AFRUNDING: TRE HOVEDPUNKTER OG ET SPØRGSMÅL

1. Donau-Radweg rummer retlinede og velorganiserede cykel- og værtskabsoplevelser, hvor vægten i høj grad ligger på komfort, tryghed, og valgfriheden mellem et stort udbud af overnatningssteder.
2. Cykeloperatøren i Berlin formår med succes at inddrage turisten i en selvpropelleret oplevelse, hvor cyklen bliver et centralt instrument i den enkeltes sammenvævning af storbyrummet og i adgangen til byens bagsider.
3. De læringspotentialer, de succesrige udenlandske cykeloperatører har for dansk turisme, må ikke betragtes som potentialer for kopiering ("best practice"), men derimod som inspiration til nye scenarier, der tager udgangspunkt i den lokale kontekst ("next practice").

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan danske cykeldestinationer, med inspiration fra, men ikke gennem kopiering af udlandet, arbejde med at skabe retlinede rum med plads til rod og selvforvaltning?

LÆS MERE I...

- John Urry: The Tourist Gaze. Routledge 1990.
- Claudio Minca & Tim Oakes (red.) Travels in Paradox. Rowman & Littlefield Publishers 2006.
- Annemette Digmann m.fl.: Principper for offentlig innovation – fra best practice til next practice. Børsen Forlag 2008.
- www.eurovelo6.org
- www.donau-radweg.info
- www.visitberlin.de
- www.innovation-unit.co.uk/next-practice/what-is-next-practice.html

7 – OUTRO: EFTER FELTEN

Denne etnografi er ikke en konsulentrapport med færdige løsningsforslag og to-do-lister. Den er derimod en analytisk fortætning af vores feltarbejde og præsenterer en række centrale pointer og problemstillinger, som har betydning for cykelturisternes oplevelse. Den giver et billede af, hvordan disse oplevelser tog sig ud på specifikke steder og cykelstier i sommeren 2009, og rummer en række iagttagelser og opmærksomhedspunkter, der efter vores overbevisning er betydningsfulde for det videre udviklingsarbejde i projektet. Et arbejde, hvor idé- og konceptudviklingen skal løftes lokalt, og hvor antropologerne derfor vil stå mindre centralt, men dog stadig spille en rolle, for eksempel som organisatorer af fokusgrupper eller andre brugerinddragende metoder i tilblivelsen og afprøvningen af nye produkter og tjenester.

På disse afsluttende sider har vi samlet vores udgangspointer og ”spørgsmål til turismen” fra de fem foregående kapitler. Det er håbet, at disse kan anspore projektdeltagerne til diskussion og udvikling af nyskabende initiativer og idéer. Ikke sådan, at hvert enkelt punkt lader sig oversætte til et produkt, men sådan, at den samlede række af indsigter og pointer kan danne grundlag for empirisk funderede og velbegrundede overvejelser om, hvilke tiltag der kan forbedre cykeloplevelserne i Danmark. Det er kort sagt målet, at denne etnografi bliver et bidrag til udviklingen af den ”næste” cykelturisme i Danmark.

Fra kapitel 2: Cykelturistens selv billeder og rationaler

1. At være cykelturist indebærer en række mere eller mindre eksplicite grænsedragninger til dem, man *ikke* er: frem for alt bilister. Men også for eksempel ”fastligere” på campingpladsen eller materialistiske ”forbrugere”.

2. Mens mange finder nydelse i cyklings spirituelle eller ”meditative” aspekt, er andre mere specifikt båret af ønsket om fysisk præstation eller om at nyde livet og forkæle sig selv. Rationalerne forefindes ind imellem som modsætninger, men oftest i kombinationer.
3. Cykelferien er et rum til at dyrke velvære og det gode liv, men i altovervejende grad i individuel eller ”selvisk” forstand. Man tager vare på sin egen og sine nærmestes livsstil og lader de større ideologiske paroler passe sig selv.

Spørgsmål til turismen: Hvilke muligheder og udfordringer medfører cykelturisternes selv billeder og deres ”selviske” velvære praksis for turismen, som skal facilitere deres oplevelse og ferie?

Fra kapitel 3: De ”hemmelige” oplevelser og iscenesættelsen

1. Cykelturister giver udtryk for en tilfredsstillelse ved at opdage ”hemmelige” og ”eksklusive” steder, men samtidig er de bevidste om, at ”scenen” er sat for dem i form af rutenet, attraktioner, skiltning, turforslag og så videre.
2. Frem for at betragte oplevelser som knyttet til afgrænsede steder eller attraktioner er det nødvendigt at anskue dem som bundet til bevægelsen, processen og sansningen af omgivelserne undervejs.
3. En oplevelse er først og fremmest en social proces. Det er derfor ikke nok at tale om et turistprodukt, eksempelvis en fysisk attraktion, som en oplevelse: det bliver den først, når og hvis mennesker investerer i den.

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan man arbejde med en optimering af iscenesættelsen af

cykeloplevelsen, hvis denne må forstås processuelt (knyttet til bevægelse frem for lokalitet) og socialt (afhængig af menneskers egen investering)?

Fra kapitel 4: Følelsen af frihed, trangen til tryghed

1. En kerne kvalitet ved cykelferien er den oplevelse af frihed og invitationen til improvisation, som følger med: man er sin egen herre. Alligevel er det påfaldende, hvor *lidt* der improviseres med ferien og ruten, når det kommer til stykket.
2. At følges i en gruppe, anført af en guide, indskrænker naturligt nok mulighederne for improvisation. Men den kompetente guide er i stand til at skabe en stemning blandt deltagerne, så de føler sig taget med på råd og ikke slavisk slæbt med.
3. Hvis man i stedet for at forstå "frihed" som en ultimativ "ud i det blå"-frihed tillægger det betydningen *valgfrihed* – det at kunne planlægge og kortlægge sin ferie og rute selv – fremstår turisternes idealer og praksis mindre selvmodsigende.

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan man tænke et "trygt frihedsideal" ind i sine produkter og tjenester og tilbyde et sæt rammer, som gør cykelturisten i stand til at udleve sin trang til *valgfrihed* uden at underminere det nødvendige grundlag af tryghed?

Fra kapitel 5: Fra værtskab til indirekte værtskab

1. Cykelturister efterspørger ikke så meget ansigt-til-ansigt møder med turismens "værter" som *indirekte værtskab*: en oplevelse af tillid og gæstfrihed indbygget i de konkrete faciliteter og tilbud, uden at "værten" nødvendigvis behøver være til stede.
2. Turisternes forventninger – både de, der bliver brudt, og de, der overgås – er afgørende for oplevelsen af et godt værtskab. For mange rummer cykelturismen en uformuleret

søgen efter det uventede, eller ligefrem en *forventning om det uventede*.

3. Der er behov for grundlæggende forbedringer, hvad angår mærkeordningen Cycling Denmark, muligheder for transport af cyklen i den kollektive trafik og proviantering og bespisning undervejs. Det gælder organisatorisk og kommunikativt.

Spørgsmål til turismen: Hvordan udarbejder man konkrete tiltag, der sikrer et forbedret indirekte værtskab – det vil sige tiltag, som optimerer *relationen mellem værter og gæster* – uden at hæmme udfoldelsesmulighederne for individualister, primitivister og dem, der jager det uventede?

Fra kapitel 6: Berlin og Donau: mellem retlinede og rodede rum

1. Donau-Radweg rummer retlinede og velorganiserede cykel- og værtskabsoplevelser, hvor vægten i høj grad ligger på komfort, tryghed, og valgfriheden mellem et stort udbud af overnatningssteder.
2. Cykeloperatøren i Berlin formår med succes at inddrage turisten i en selvpropelleret oplevelse, hvor cyklen bliver et centralt instrument i den enkeltes sammenvævning af storbyrummet og i adgangen til byens bagsider.
3. De læringspotentialer, de succesrige udenlandske cykeloperatører har for dansk turisme, må ikke betragtes som potentialer for kopiering ("best practice"), men derimod som inspiration til nye scenarier, der tager udgangspunkt i den lokale kontekst ("next practice").

Spørgsmål til turismen: Hvordan kan danske cykeldestinationer, med inspiration fra, men ikke gennem kopiering af udlandet, arbejde med at skabe retlinede rum med plads til rod og selvforvaltning?

AU OUTREACH
AARHUS UNIVERSITET

OUTREACH

AU OutReach
Finlandsgade 29
8200 Aarhus N

Tlf.: 89 42 69 22
E-mail: info@outreach.au.dk
www.outreach.au.dk

Afdeling for Antropologi og Etnografi,
Aarhus Universitet
8270 Højbjerg